

YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU HÜKÜMLERİ UYARINCA YABANCILARIN TÜRKİYE'DEN SINIR DIŞI EDİLMESİ

DEPORTATION OF FOREIGNERS FROM TURKEY UNDER THE FOREIGNERS AND INTERNATIONAL PROTECTION ACT

Gülüm Bayraktaroğlu ÖZÇELİK*

Özet: 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan ve belirli hükümleri dışında yayımından bir yıl sonra yürürlüğe girecek olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yabancıların Türkiye’den sınır dışı edilmesine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getirmektedir. Kanunda sınır dışı etme sebeplerinin yanı sıra, ilgilinin sınır dışı edilmesine engel teşkil edecek durumlar, sınır dışı kararını almaya yetkili makam, kararın biçimi, idarî gözetim, sınır dışı kararına karşı yargı yolu ve sınır dışı kararının sonuçları hükme bağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancı, sınır dışı etme.

Abstract: The Foreigners and International Protection Act, published in the Official Gazette of 11th April 2013 shall come into force one year following its publication except for certain provisions. The Act provides for detailed rules as regards deportation of foreigners from Turkey covering the grounds and exceptions of deportation, the national authority to issue deportation orders, form of deportation order, detention, judicial control and results of deportation orders.

Keywords: Foreigners and International Protection Act, foreigner, deportation.

GİRİŞ

Uluslararası hukukta genel kabul gören devletin ülkesel egemenliği prensibi uyarınca, devletler yabancıların ülkelerine girişi, ülkelelerinde bulunması ve ülke sınırlarından çıkarılması konusunda yetkiye sahiptir¹. Yabancıların isteklerine bakılmaksızın ülke dışına çıkarılma-

* Yrd. Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Özel Hukuk Anabilim Dalı.

¹ AYBAY, R./DARDAĞAN KİBAR, E.: Yabancılar Hukuku, B. 3, İstanbul 2010, s. 225.

ısı olarak ifade edilebilecek sınır dışı etme², temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması anlamına gelmekle birlikte, devletin ülkesel egemenlik yetkisinin doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir³. Ancak, devletler yabancıların sınır dışı edilmesi bakımından var olan yetkilerini, yine milletlerarası hukukun çizdiği sınırlar içerisinde kullanabilirler.

Türk hukukunda da sınır dışı etme yabancıların kişi dokunulmazlığı ve özgürlüğünün istisnası olarak kabul edilmiştir⁴. Anayasanın 16. maddesinde, temel hak ve özgürlüklerin yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilceği düzenlendikten sonra, 19. maddede “... hakkında sınır dışı etme kararı verilen kişinin yakalanması ya da tutuklanması” kişi hürriyetinin istisnası olarak hüküm altına alınmıştır. Diğer yandan Anayasanın yerleşme ve seyahat hürriyetine ilişkin 23. maddesinin son fıkrasında vatandaşın sınır dışı edilemeyeceğine ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamayacağına dair düzenleme, sınır dışı etme işleminin ancak yabancılar hakkında yapılacağı anlamına gelmektedir⁵.

Anayasanın anılan hükümleri dışında yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin hükümler Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (YİSHK)⁶, Pasaport Kanunu (PK)⁷, Türk Ceza Kanunu⁸ (TCK) ve Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve

² AYBAY, R.: “Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, S. 2, s. 142.

³ AYBAY, s. 142; EKŞİ, N.: “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 2008, C. 82, S. 6, s. 2806 (“Sınır dışı”). Yabancıların sınır dışı edilmesi, geri gönderilmesi ve geri verilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ERGÜL, E.: *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku’nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, Ankara 2012. Sınır dışı etme ile suçluların iadesi ve yabancıların giriş-çıkış kapılarından geri çevrilmesi arasındaki farklar için bkz. EKŞİ, Sınır dışı, s. 2807 vd.

⁴ AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 226; ÇELİKEL, A./ÖZTEKİN GELGEL, G.: *Yabancılar Hukuku*, B. 16, İstanbul 2010, s. 108 vd.; ÇİÇEKLİ, B.: *Yabancılar Hukuku*, B. 2, Ankara 2009, s. 165; TEKİNALP, G.: *Türk Yabancılar Hukuku*, B. 7, İstanbul 2002, s. 95.

⁵ Sınır dışı etme işleminin kişinin seyahat özgürlüğü ve kişi özgürlüğü ve güvenliği ile ilgisi hakkında bkz. AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 227 vd.

⁶ RG. 24.07.1950, S. 7564.

⁷ RG. 24.07.1950, S. 7564.

⁸ RG. 12.10.2004, S. 25611.

Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte⁹ yer almıştır¹⁰. Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı milletlerarası sözleşmeler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)¹¹ ve Ek Protokolleri¹², Avrupa İkamet Sözleşmesi¹³, Avrupa Sosyal Şartı¹⁴, Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Cenevre Sözleşmesi)¹⁵ ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme¹⁶ de konuyu çeşitli boyutlarıyla düzenlemektedir¹⁷.

4.4.2013'te kabul edilerek 11.4.2013 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ise, güncel sorunlar ve gelişmeler karşısında yetersiz kalan YİSHK'yı ve PK'nın belli hükümlerini yürürlükten kaldırarak (m. 124) konuya ilişkin

⁹ RG. 30.11.1994, S. 22127.

¹⁰ Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) da, 33. maddesinde sınır dışı edilmeyi vatandaşlığa alınma kararının iptalinin bir sonucu olarak düzenlemişti. 2009 yılında kabul edilen 5901 sayılı TVK'da benzer bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dolayısıyla 5901 sayılı Kanun çerçevesinde vatandaşlığı iptal edilenler ancak genel hükümlere tâbi olarak sınır dışı edilebilecektir. Konuyla ilgili olarak bkz. SİRMEN, S.: "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar", *Ankara Barosu Dergisi*, 2009, C. 67, S. 3, s. 33 vd.; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 235.

¹¹ RG. 19.3.1954, S. 8662. AİHS metninde yabancıların sınır dışı edilmesiyle ilgili tek hüküm, "kişinin, usûlüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması"nı özgürlük ve güvenlik hakkının istisnası olarak düzenleyen 5. maddesinin 1. paragrafının (f) bendidir. Bununla birlikte, Sözleşmenin çeşitli hükümleri sınır dışı işlemleri bakımından dikkate alınmaktadır. Bkz. AYBAY, s. 164 vd.; EKŞİ, N.: "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. Maddesinin Yabancıların Sınırdışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanamayacağı Sorunu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2009, S. 1-2, s. 120.

¹² Türkiye, Sözleşmeye ek 4 ve 7 numaralı Protokolleri sırasıyla 19.10.1992 ve 14.3.1985'de imzalamış; ancak henüz onaylamamıştır. Ek 4 numaralı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 26.2.1994 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmış ancak onay belgesi henüz tevdi edilmemiştir. Bu sebeple söz konusu Protokoller Türkiye bakımından kanun gücünde kabul edilmemekle birlikte, mevcut düzenlemelerin yorumlanmasında ve uygulanmasında dikkate alınmaları gerekmektedir: AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 231; AYBAY, s. 147.

¹³ R.G. T. 17.9.1989, S. 20285.

¹⁴ R.G. T. 4.7.1989, S. 20215.

¹⁵ R.G. T. 5.9.1961, S. 10898.

¹⁶ R.G. T. 8. 7. 2004, S. 25516.

¹⁷ Söz konusu düzenlemelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, N.: Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, İstanbul 2011, s. 34 vd. ("Yabancılar Hukuku"); AYBAY, s. 141-171; ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 108 vd.; ERGÜL, s. 42 vd.

yeni bir hukukî rejim getirmektedir¹⁸. Söz konusu düzenleme Avrupa Birliği (AB) müzakere sürecinde “*Adalet, Özgürlük, Güvenlik*”e ilişkin 24. fasıl çerçevesinde göç konusunda Türk mevzuat ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi bakımından da önem taşımaktadır¹⁹.

YUKK’nın amacı, yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usûl ve esasları belirlemek ve İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir (m. 1). Kanunun milletlerarası anlaşmalar ile özel kanun hükümlerini saklı tutan 2. maddesinin 2. fıkrası gereğince, YUKK hükümleri ancak hakkında Türkiye’nin taraf olduğu iki ya da çok taraflı milletlerarası sözleşme veya özel kanun bulunmayan hallerde uygulanabilecektir. Kanunun belli hükümleri dışında²⁰ yayımı tarihinden bir yıl sonra yürürlüğe girmesi öngörülmüştür (m. 125).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin hükümler, YUKK’nın “*Yabancılar*” başlığını taşıyan İkinci Kısımının Dördüncü Bölümünde, 52 ilâ 60. maddelerde yer almaktadır. Çalışmamızda, YUKK’nın söz konusu hükümleri incelenecektir²¹. Bununla birlikte, farklı bir incelemeyi gerektirdiğinden mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilmeleri çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiş olup; ancak Kanunun sınır dışı etmeye ilişkin hükümlerinde yer verildiği ölçüde ele alınmıştır²².

¹⁸ Kanunun hazırlık süreci, kapsamı, temel ilkeleri ve Kanunla getirilen yenilikler hakkında bkz. EKŞİ, N.: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı), İstanbul 2012, s. 5 vd., s. 111 vd. (“Tasarı”)

¹⁹ Kanunun genel gerekçesi, s. 1. Yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin olarak YUKK hükümleri ile AB düzenlemelerinin karşılaştırması için bkz. DARDAĞAN KİBAR, E.: “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır Dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2012, C. 11, S. 2, s. 53-74 (“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”). YUKK’da esas alınan AB mevzuatı hakkında bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 74 vd.

²⁰ YUKK’nın 125. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca, 122. maddesi, 123. maddesinin 1., 2., 5. ve 7. fıkraları ile 124. maddesi hariç olmak üzere, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne ilişkin düzenleme getiren 5. kısmı yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²¹ Çalışmanın hazırlandığı süre zarfında YUKK’nın uygulanmasına ilişkin usûl ve esasları düzenleyecek yönetmelik (YUKK m. 121) henüz çıkarılmamış olduğundan, değerlendirmeler YUKK hükümleri çerçevesinde yapılmıştır.

²² YUKK öncesi dönemde mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilmeleri hakkında

I. Sınır Dışı Etme İşlemine Konu Kişiler

Kanun kapsamında, sınır dışı kararı alınabilmesi için ön şart ilgili kişinin yabancı statüsünde bulunmasıdır. Kanunun sınır dışı etmeye ilişkin ilk hükmü olan 52. maddesinde yabancıların, sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebileceği düzenlenmiştir. Bu hüküm bir yandan Anayasanın 23. maddesine ve AİHS'ye ek 4 numaralı Protokolün vatandaşların vatandaşı bulundukları devletin ülkesinden sınır dışı edilmelerini yasaklayan 3. maddesinin 1. paragrafına²³ uygun olarak ancak yabancıların sınır dışı edilebileceğini düzenlemekte, diğer yandan yabancıların sınır dışı edilebileceği ülkeleri “menşe ülkesi”, “transit gideceği ülke” ve “üçüncü bir ülke” olarak belirlemektedir.

Kanunda “yabancı”, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır (m. 3). O halde, “yabancı” kavramına, yabancı devlet vatandaşlarının yanı sıra, vatansızlar²⁴, uluslararası korumadan veya geçici korumadan yararlananlar²⁵

ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, Sınır dışı, s. 2801 vd. YUKK tasarısının mülteci hukuku açısından değerlendirmesi hakkında bkz. SOYKAN, C.: “The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey”, *Oxford Monitor of Forced Migration*, 2012, Vol. 2, No. 2, s. 38- 47.

²³ Anılan hükümle ilgili olarak bkz. AYBAY, s. 144 vd.; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 233.

²⁴ YUKK’nın 3. maddesinin 1. fıkrasının (ş) bendinde “vatansız kişi”, “hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi” olarak tanımlanmıştır.

²⁵ YUKK uyarınca uluslararası koruma, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü ifade etmektedir (m. 3(1)(r)). YUKK’da yer alan “şartlı mülteci” kavramı, YUKK öncesi dönemde “sığınmacı” olarak kabul edilen yabancılar için kullanılmaktadır (m. 62). İkincil koruma statüsü, mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilen statüdür (m. 63(1)). Geçici koruma ise, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (m. 91(1)). Aşağıda görüleceği üzere, uluslararası koruma statüsünde bulunan yabancıların sınır dışı edilmesi, YUKK’nın 54. maddesinin 2. fıkrasındaki özel hükme tâbidir. Geçici koruma sağlanan yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin herhangi bir hüküm ise YUKK’da yer almamıştır. Bununla birlikte, Kanun, bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlü-

ve göçmenler²⁶ dâhildir²⁷. Birden fazla devlet vatandaşı olan kişinin vatandaşlıklarından birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda, kişi Türk vatandaşı kabul edilir ve sınır dışı etme işlemine konu edilemez²⁸. Sahip olunan Türk vatandaşlığının gerçek vatandaşlık olup olmaması önem taşımaz. Kişinin sahip olduğu devlet vatandaşlıklarından hiçbirinin Türk vatandaşlığı olmaması durumunda ise kişi yabancı statüsünde bulunacağından hakkında sınır dışı kararı verilebilecektir²⁹.

Hakkında sınır dışı kararı alınacak yabancılar “Sınır dışı etme kararı alınacaklar” başlığını taşıyan 54. maddede tek tek sayılmıştır. Söz konusu hüküm Kanunun genel gerekçesinde belirtilen “sınır dışı etme uygulamasının berrak bir hukukî temele oturtulması”³⁰ amacına uygun olarak, mevzuatta dağınık şekilde yer alan sınır dışı etme sebeplerini tek elden düzenlemesi ve özellikle uygulamada YİSHK’nın 19. maddesinde³¹ yer alan genel sınır dışı sebebine dayandırılan sınır dışı işleme-

lükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesinin, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceğini hüküm altına almıştır (m. 91(2)).

²⁶ Göçmenler de yabancı kavramına dâhil olmakla birlikte, bu kişilerin durumları 5543 sayılı İskân Kanununda düzenlenmiştir. İskân Kanununun YUKK’ya göre özel kanun niteliğinde kabul edilmesi sebebiyle YUKK hükümleri 2. maddesinin 2. fıkrası uyarınca ancak İskân Kanununda hüküm bulunmayan hallerde uygulanacaktır: EKŞİ, Tasarı, s. 127. İskân Kanunu için bkz. R.G. T. 26.9.2006, S. 26301.

²⁷ YUKK’nın kapsamına giren yabancılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 112.

²⁸ Bkz. EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 41; AYBAY, s. 144. Kişinin birden fazla devlet vatandaşı olması ve söz konusu vatandaşlıklardan birinin Türk vatandaşlığı olması durumunda kendisi bakımından Türk hukukunun uygulanması, MÖHUK m. 4(1)(b)’de de hüküm altına alınmıştır.

²⁹ Her ne kadar “özel statülü yabancılar” da “yabancı” kavramı içerisine dâhil de olsalar, bu kişilerin sınır dışı edilmeleri istenmeyen kişi (*persona nan gradata*) olarak belirlenmelerine bağlanmakta ve milletlerarası örf ve adet hukuku uyarınca sınır dışı edilmeleri kabul edilmemektedir: AYBAY, s. 148, dn. 14; DURAN, L.: “Yabancıların Türkiye’den Sınır dışı Edilmesi”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 1980, C. 2, S. 1, s. 8.

³⁰ Kanunun genel gerekçesi, s. 2.

³¹ Türk hukukunda genel sınır dışı sebebi kabul edilen, “mızır şahıslar” başlığını taşıyan YİSHK m. 19 hükmü şu şekildedir: “İçişleri Bakanlığınca memlekette kalması umumî güvenliğe, siyâsî ve idarî icaplara aykırı sayılan yabancılar verilecek muayyen müddet zarfında Türkiye’den çıkmaya davet olunur. Bu müddetin sonunda Türkiye’yi terk etmeyenler sınır dışı edilebilirler.”

rini somut bir düzenlemeye kavuşturması bakımından önemlidir. Sınır dışı etme sebepleri bakımından yapılan bir başka önemli yenilik, doktrinde ayrımcı olduğu gerekçesiyle eleştirilen tâbiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin³² sınır dışı edilmelerine ilişkin YİSHK'nın 21. maddesinin 3. fıkrasının yürürlükten kaldırılmış olmasıdır³³.

Kanunun 54. maddesi, ilk fıkrasında hakkında sınır dışı kararı "*alınacak*" yabancıları on üç bend halinde sayarken; 2. fıkrasında uluslararası koruma talebinde bulunmuş, ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış kişiler ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında özel bir düzenlemeye yer vermiş ve bu kişiler hakkında sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddî emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı "*alınabileceği*"ni hüküm altına almıştır. Dolayısıyla Kanunun lafzı dikkate alındığında, ilk fıkroda sayılan kişiler hakkında sınır dışı kararı alınmasında idarenin takdir yetkisinin mevcut olmadığı, ikinci fıkroda belirtilen kişilerin sınır dışı edilmesinde ise idarenin takdir yetkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Maddenin iki fıkrası arasında var olan söz konusu fark sebebiyle anılan hükümde düzenlenen yabancıların durumu aşağıda "*hakkında sınır dışı kararı alınacak yabancılar*" ve "*hakkında sınır dışı kararı alınabilecek yabancılar*" olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmiştir.

³² Anılan hükümle ilgili eleştiriler, özellikle hükmün 5.1.2011 tarih ve 6097 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce "*Tâbiyetsiz veya yabancı tebaası olan çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin*" sınır dışı edilmelerine ilişkin haliyle ilgilidir. Hükme anılan değişiklik öncesi getirilen eleştiriler hakkında bkz. AYBAY, s. 150; AYDOĞAN, D.: "Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri İle Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, C. 56, S. 1, s. 33 vd. Anılan hükmün sadece sınır dışı etmeye yetkili makamın tespitine ilişkin olduğu da savunulmuştur: AYDOĞAN, s. 36; SİRMEN, s. 32.

³³ 5.1.2011 tarih ve 6097 sayılı Kanunla her ne kadar YİSHK'nın 21. maddesinin 3. fıkrası hükmünden "*yabancı çingenelerin*" sınır dışı edilmelerine ilişkin ifade çıkarıldıysa da hükmün yürürlükten kaldırılmamış olması, "*Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebeler*" bakımından sübjektif ve ayrımcı düzenlemenin muhafaza edilmiş olması sebebiyle eleştirilmiştir. Söz konusu eleştiri için bkz. ERGÜL, s. 43- 44.

A. Hakkında Sınır Dışı Kararı Alınacak Yabancılar (m. 54(1))

Kanun, 54. maddesinin ilk fıkrasında hakkında sınır dışı kararı alınacak yabancıları, on üç bend halinde saymıştır. Anılan hükmün lafzı dikkate alındığında, yukarıda da ifade edildiği gibi, maddede sayılan yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilmesi konusunda idarenin takdir yetkisi bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu kişilerin sınır dışı edilmeleri 55. maddedeki istisnâî durumların varlığı halinde veya vatansız olmaları durumunda³⁴ mümkün değildir.

54. maddeye göre, hakkında sınır dışı kararı verilecek yabancılar şu şekilde sayılabilir³⁵:

1. 5237 sayılı TCK'nın 59. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler (m. 54(1)(a)): TCK'nın 59. maddesi işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumunun, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirileceğini düzenlemektedir³⁶. Söz konusu hükümden ilgili yabancının sınır dışı edilmesi bakımından idarenin takdir yetkisi bulunduğu anlaşılmaktadır³⁷. Bununla birlikte, YUKK'nın 54. maddesinin 1. fıkrası söz konusu kişilerin "sınır dışı edilecekleri"ni hüküm altına almakla, aynı hükmün düzenlediği diğer kişiler bakımından olduğu gibi, burada da idareye değerlendirme konusunda herhangi bir takdir yetkisi vermemektedir.

³⁴ Kanunun 51. maddesi uyarınca vatansızlar kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmeyeceklerdir (m. 51(1)(b)). Konuyla ilgili olarak bkz. aşağıda. (II- Hakkında Sınır Dışı Kararı Alınmayacak Yabancılar).

³⁵ Kanunun 54. maddesi çerçevesinde sınır dışı işleminin uygulandığı haller, doktrinde "güvenlik tedbiri olarak sınır dışı etme", "kamu düzenini korumak amacıyla sınır dışı etme" ve "ülkeye giriş, ülkeden çıkış, ülke içinde ikamet ve çalışma izni ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranışlara veya bunlarla irtibatlı usulsüzlüklerin yaptırımı olarak sınır dışı etme" şeklinde gruplandırılmıştır: DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 55.

³⁶ 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 59. maddesi "işlediği suç nedeniyle iki yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, cezasının infazından sonra derhâl sınır dışı edilmesine de hükmolunacağı"nı düzenlemektedirken, söz konusu hüküm 2005 yılında kabul edilen 5328 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile son halini almıştır. Anılan değişiklik ile ilgili olarak bkz. LEVİ, S.: "Yabancıların Sınır dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, S. 58, s. 29-39.

³⁷ TCK'nın 59. maddesi hakkında bkz. EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 41-42.

Bu anlamda, YUKK'nın açık hükmü, işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı hakkında, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra sınır dışı kararının verilmesi gerekeceği şeklinde anlaşılmaya müsaittir³⁸.

2. Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar (m. 54(1)(b)): YUKK uyarınca terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar da sınır dışı edilecektir. Ancak bu sınır dışı sebebi, çeşitli gerekçelerle eleştiriye açıktır.

Öncelikle, hükümde yer verilen “*çıkart amaçlı suç örgütü*” kavramından ne anlaşılması gerektiği belirsizdir³⁹. Zira, “*çıkart amaçlı suç örgütü*” Kanunda tanımlanmadığı gibi, bu kavramın tanımına yer veren 4422 sayılı Çıkart Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu da 2005 yılında yürürlüğe giren 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun m. 18(1)(d) hükmüyle yürürlükten kaldırılmıştır. 5237 sayılı TCK'da da “*çıkart amaçlı suç örgütü*” tanımlanmamıştır. Sadece TCK'nın 220. maddesinde “*Suç işlemek amacıyla örgüt kurma*” suçuna ilişkin genel düzenlemeye yer verilmiştir⁴⁰. Anılan hükümde TCK'nın suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla

³⁸ Hükümün eleştirisi için bkz. İnsan Hakları ve Mazlumder İçin Dayanışma Merkezi (MAZLUMDER): ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı’ Hakkında Değişiklik Önerileri, 23.5.2012, s. 6.

³⁹ Bununla birlikte aynı hükümde geçen “*terör*” kavramı ile “*terör suçlusu*” ve “*terör suçları*”na ilişkin düzenleme 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda yer almaktadır. Anılan Kanunun 1. maddesinde “*terör*”, “*cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler*” olarak tanımlanmış, söz konusu maddede belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan (m. 2) veya terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyen kişiler (m. 3(2)) terör suçlusu sayılmıştır. Terör suçları, 3713 sayılı Kanunun 3 ve 4. maddelerinde sayılmıştır.

⁴⁰ TCK'nın 220. maddesi hakkında bkz. BOZLAK, A.: “Çıkart Amaçlı Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin Temel Hukukî Düzenlemeler ve Başlıca İlkeler”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2009, C. 11, S. 3, s. 73 vd.

örgüt kurmak veya yönetmek (m. 220(1)) veya suç işlemek amacıyla kurulmuş olan örgüte üye olmak (m. 220(2)), işlenmesi amaçlanan suçlardan ayrı suçlar olarak tanımlanmış⁴¹, ayrıca, örgüte üye olmakla birlikte örgüt adına suç işleyen veya örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dâhil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişilerin de cezalandırılması öngörülmüştür. TCK'nın tanımlara yer veren 6. maddesinde ise, *"örgüt mensubu suçlu"*, *"bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişi"* olarak ifade edilmiştir. Bu anlamda YUKK'nın kabul edildiği dönemde hukukumuzda artık mevcut olmayan *"çıkartma amaçlı suç örgütü"* kavramına yer verilerek, kanunî tanımdan yoksun bir kavrama sınır dışı etme gibi ilgili bakımından ağır bir hukukî sonuç bağlanmış olması eleştiriye açıktır. Bu şekilde ceza kanunlarında tanımlanmamış bir kuruma, sanki mevcut bir ceza hukuku kurumuymuş gibi sonuç bağlanması hukuka uygun gözükmemektedir.

Diğer yandan, YUKK'nın anılan hükmünde, kişinin terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olmasının bir yargı kararıyla tespit edilmiş olması şartı da aranmamıştır. Dolayısıyla hüküm bu haliyle kişinin hakkında herhangi bir yargı kararı olmaksızın, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olduğu varsayılmak suretiyle sınır dışı edileceği anlamına gelmekte⁴² ve *"suçsuzluk karinesi"*ne ilişkin Anayasanın 38. maddesinin 4. fıkrası⁴³ ve AİHS'nin *"adil yargılanma hakkı"*na ilişkin 6. maddesinin 2. paragrafı⁴⁴ hükümleriyle çelişmektedir. AİHM içtihadında Sözleşmenin anılan hükmü yorumlanırken, suçsuzluk karinesinin sadece suçlamanın esası hakkında karar verecek olan yargılama makamlarını değil, tüm resmî makamları bağladığı ifade edilerek, kişi hakkındaki suç kovuşturması kesin mahkûmiyet kararıyla sonuçlanıncaya kadar kişiye resmî makamlarca suçlu olarak davranılması söz konusu hükmün ihlali olarak değerlendirilmiştir⁴⁵.

⁴¹ BOZLAK, s. 75.

⁴² Söz konusu eleştiri hakkında ayrıca bkz. MAZLUMDER, s. 6.

⁴³ Anayasanın 38. maddesinin 4. fıkrası, *"Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimsenin suçlu sayılamayacağı"* nı hüküm altına almaktadır.

⁴⁴ AİHS'nin anılan hükmü, *"Bir suç ile itham edilen herkesin suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılacağı"* nı düzenlemektedir.

⁴⁵ Mahkemenin anılan yorumu ve ilgili kararları için bkz. GÖLCÜKLÜ, F.: "Avrupa

Buna karşın, Danıştay'ın bazı kararlarında, ilgilinin sınır dışı edilmesi için mutlaka hakkında verilmiş bir ceza mahkûmiyeti kararının bulunması gerekli görülmemiştir. Bazı durumlarda ilgili hakkında mahkûmiyet kararı bulunmasa dahi, sınır dışı etme işleminin yapılmasını gerektirecek haklı sebeplerin varlığı halinde verilmiş sınır dışı etme kararı hukuka uygun bulunmuştur⁴⁶.

Yukarıda ifade edilen gerekçelerle YUKK'da yer alan söz konusu hükmün elden geçirilmesi ya da Kanun metninden çıkarılması düşünülebilir. Zira hükümde sayılan suçlardan mahkûm olan kişilerin durumları, her şekilde 54. maddenin 1. fıkrasının yukarıda anılan (a) bendi kapsamında değerlendirilebileceği gibi, "terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olmak", aynı maddenin aşağıda incelenecek olan (d) bendi çerçevesinde kamu düzeni veya kamu güvenliğine aykırılık teşkil edeceğinden söz konusu sınır dışı etme sebebi kapsamına da sokulabilecektir⁴⁷.

3. Türkiye'ye Girişleri, Türkiye'de Bulunmaları, Çalışmaları ve Türkiye'den Çıkışları Mevzuata Aykırı Görülenler (m. 54(1)(c),(ç),(e),(f),(g),(ğ),(h),(ı),(j)): YUKK'da hakkında sınır dışı kararı verilecek en büyük grubu genel bir ifadeyle Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de bulunmaları, çalışmaları ve Türkiye'den çıkışları mevzuata aykırı görülenler oluşturmaktadır. Bu kişiler, 54. maddenin 1. fıkrasında 9 bent halin-

İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılanma", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İlhan Öztrak'a Armağan, 1994, C. 49, S. 1-2, s. 221; GÖLCÜKLÜ, F./GÖZÜBÜYÜK, Ş.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, B. 2, Ankara 1996, s. 269. Ayrıca bkz. FEYZİOĞLU, M.: "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1999, C. 48, S. 1-4, s. 149-150; ÜZÜLMEZ, İ.: "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, S. 58, s. 49-50.

⁴⁶ Danıştay 12. Daire, T. 9.2.1970, E. 1968/363, K. 1970/258, Amme İdaresi Dergisi, 1971, C. IV, S. 4, s. 240; Danıştay 12. Daire, T. 9.5.1997, E. 1976/253, K. 1977/1246, Amme İdaresi Dergisi, C. 11, S. 4, 1978, s. 104-105. Söz konusu kararlar hakkında bkz. DURAN, s. 20 vd. Aynı konuda bkz. DARDAĞAN KİBAR, E.: "Türk İdari Yargısında Sınır dışı Etme Kararlarının Ele Alınması", *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 175, Ankara 2010, s. 532; AYBAY, s. 150.

⁴⁷ Bu kimseler bakımından TCK m. 59'un uygulanacağı ve dolayısıyla ayrıca bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığı konusunda bkz. MAZLUMDER, s. 6. Kanunun 59. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde sayılan eylemlerin kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike teşkil etmek durumuna karine oluşturacağı görüşü için bkz. DARDAĞAN KİBAR, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, s. 65.

de sayılmıştır. Bu çerçevede, *“Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar”*; *“Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar”*; *“vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler”*; *“ikamet izinleri iptal edilenler”*; *“ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler”*; *“çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler”*; *“Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler”*; *“hakkında Türkiye’ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye’ye geldiği tespit edilenler”*; *“ikamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye’den çıkış yapmayanlar”* sınır dışı edilecektir.

YUKK öncesi dönemde yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin temel hüküm niteliğindeki YİSHK m. 19’da sınır dışı etme sebepleri, *“umumî güvenlik, siyasî ve idarî icaplara aykırılık”* olarak belirtilmiştir. Hükümde geçen *“umumî güvenlik”* tabiri ile ülkenin iç ve dış güvenliğinin kastedildiği kabul edilmekle birlikte, *“siyasî ve idarî icaplara aykırılık”*tan ne anlaşılması gerektiği doktrinde tartışılmıştır⁴⁸. Bu çerçevede, PK m. 8 uyarınca Türkiye’ye girmesi yasaklanmış olup, her nasılsa giriş yapmış olan kişiler ile YİSHK m. 7 uyarınca ikamet tezkeresi verilemeyecek ve ikamet izni uzatılamayacak kişiler bakımından ne tür bir işlem yapılacağı anılan hükümlerde düzenlenmemiş olduğundan ve bu kişilerin Türkiye’de istenmeyen kişiler olduğundan hareketle, YİSHK m. 19 çerçevesinde idarî icaplara aykırılık sebebiyle sınır dışı edilecekleri kabul edilmiştir⁴⁹. Benzer şekilde, YİSHK m. 20’de ülkeye usûlüne uygun olarak girdikten sonra pasaportlarını kaybedenler veya pasaportlarının hükmü kalmayan yabancılar bakımından, kendilerine ilgili makamlarca resmen ihtar yapılmasından itibaren 15 gün içinde pasaport veya tâbiyet ilmuhaberi alma yükümlülüğü getirilmiş ancak söz konusu yükümlülüğü yerine getirmeyenler bakımından ne tür bir işlem yapılacağı hüküm altına alınmamıştır. Doktrinde söz konusu kişilerden yurtdışına çıkmayanlar bakımından YİSHK m. 19 çerçevesinde idarî icaplara aykırılık sebebiyle sınır dışı işlemi yapı-

⁴⁸ Bkz. ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 111 vd.

⁴⁹ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 111 vd.; ÇİÇEKLİ, s. 173; EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 44.; DURAN, s. 9 vd.; ASAR, A.: Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları, B. 1, Ankara 2001, s. 191.

labileceği ifade edilmiştir⁵⁰. Keza, TCK'nın göçmen kaçakçılığı (m. 79) ile insan ticaretine (m. 80) ilişkin hükümleri çerçevesinde Türkiye'de bulunan yabancılar ile kaçak çalışan yabancıların da YİSHK'nın aynı hükmü çerçevesinde sınır dışı edilebileceği kabul edilmiştir⁵¹. PK'nın 34. maddesinde ise, ülkeye her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş vatandaşlar ile yabancılara bin Türk Lirasından üç bin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verileceği ve bunlardan yabancı olanların sınır dışı edileceği düzenlenmiştir.

YUKK'nın söz konusu hükmü, hakkında açık hüküm olmamakla birlikte YİSHK m. 19'a dayandırılan sınır dışı işlemlerini somutlaştırmakta ve PK m. 34'te yer alan sınır dışı sebebini de içermektedir. Zira 54. madde, öncelikle YİSHK'nın 7. maddesinde yabancıya ikamet tezkeresi verilemeyecek haller⁵² olarak sayılan durumların büyük bir bölümünü sınır dışı etme sebebi kabul etmektedir. Bu çerçevede, YİSHK m. 7'de *"sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan", "Türk kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasî icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan"* veya *"Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan"* kişilere ikamet izni verilmeyeceğine ilişkin hükme paralel şekilde, Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanların sınır dışı edileceği düzenlenmiştir. Diğer yandan yine YİSHK m. 7'de Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan kimseler yeni Kanunda *"hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler"* şeklinde ifade edilmiş ve bunların sınır dışı edileceği düzenlenmiştir. Bunun yanı

⁵⁰ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 113; ÇİÇEKLİ, s. 173; EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 44; TEKİNALP, s. 96.

⁵¹ ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 112; ÇİÇEKLİ, s. 167. Çalışma izni olmaksızın çalışan yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin yargı kararları hakkında bkz. DARDAĞAN KİBAR, s. 534.

⁵² *"İkamet tezkeresinin reddolunacağı haller"* başlığını taşıyan YİSHK'nın 7. maddesi uyarınca "A) Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan; B) Türk kanun veya örf ve adetleriyle yahut siyasî icabatla telif edilemeyecek durumda olan veya faaliyette bulunan; C) Türkiye'de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için maddi imkânları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olan; D) Türkiye'ye girmesi memnu olup da her nasılsa girmiş bulunan; E) Türkiye'de oturduğu müddetçe huzur ve asayiş ihlal eden yabancılara ikamet tezkeresi verilmez".

sıra, YUKK m. 54 çerçevesinde ikamet izinleri iptal edilenler, ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler, ikamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye’den çıkış yapmayanlar, hakkında Türkiye’ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye’ye geldiği tespit edilenlerin ve Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenlerin sınır dışı edileceği kabul edilmiştir.

Benzer şekilde YUKK’da, PK m. 8 uyarınca Türkiye’ye girmesi yasaklanmış olup da, her nasılsa giriş yapmış olan kişilerden bazıları da sınır dışı edileceklerdendir. Bu çerçevede PK’nın 8. maddesinde Türkiye’ye girmesi yasaklanmış olup, her nasılsa giriş yapmış kişilerden sayılan, serseriler ve dilenciler; fahişeler ve kadınları fuhşa sevk ederek geçinmeyi meslek edinenlerle beyaz kadın ticareti yapanlar ve her nevi kaçakçılar ve Türkiye’de kalacaklarını beyan ettikleri müddetçe yaşamalarına ve tekrar gitmelerine yetiyecek paraları bulunmayıp Türkiye’de kendilerini himaye edecek kimseleri bulunduğunu veya Türkiye’de yabancılara kanunla menedilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler, YUKK m. 54 çerçevesinde *“Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar”* olarak kabul edilerek sınır dışı edileceklerdir. Yine PK’nın aynı hükmünde *“Türkiye’den sınır dışı edilmiş olup da aдетine müsaade edilmemiş bulunanlar”*, YUKK m. 54 uyarınca *“hakkında Türkiye’ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye’ye geldiği tespit edilenler”* olarak ifade edilmiş ve bu kimselerin de sınır dışı edilmeleri öngörülmüştür.

PK’nın 34. maddesinde yabancının ülkeye her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olması şeklinde ifade edilmiş sınır dışı sebebi de, Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenlerin sınır dışı edileceğine ilişkin genel bir düzenlemeyle karşılanmıştır⁵³. YUKK’da yer alan bu sınır dışı sebebi, niteliği itibarıyla geniş

⁵³ Bu çerçevede, Pasaport Kanunun 34. maddesinde *“Türkiye Cumhuriyeti sınırlarından her nasılsa pasaportsuz olarak girmiş olan vatandaşlar ve yabancılara bin Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. Bunlardan yabancı olanlar sınır dışı edilirler”* şeklinde yer alan hüküm YUKK ile yapılan değişiklikle sadece Türk vatandaşları bakımından düzenleme getirmektedir. YUKK’nın 123. maddesi, idarî para cezasına ilişkin ilk fıkra hükmündeki *“yabancılar”* ibaresini kaldırarak sadece vatandaşlar bakımından hüküm getirmektedir. YUKK’nın 124. maddesi ise yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin düzenlemeyi yürürlükten kaldırmaktadır.

bir uygulama alanına sahip olacaktır. Zira ülkeye yasal giriş ve çıkış, ilgilinin sınır kapılarından pasaport ya da yerine geçen bir belgeyle ülkeye giriş ve çıkışı anlamına gelmektedir⁵⁴. Dolayısıyla ilgilinin ülkeye pasaportsuz ve/veya vizesiz olarak ve/veya Bakanlar Kurulunca tespit edilen sınır kapılarından farklı bir yerden giriş yapması durumunda, sınır dışı edilmesi gündeme gelecektir. Bu çerçevede YUKK'nın 54. maddesinde sınır dışı etme sebebi olarak kabul edilen Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullanılması ve vize veya vize muafiyeti süresinin on günden fazla aşılması veya vizenin iptal edilmesi de esas itibarıyla Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edilmesi anlamına geleceğinden, söz konusu kişilerin bu genel sınır dışı etme sebebine dayanarak sınır dışı edilmesi de mümkündür. Ülkeye usûlüne uygun olarak girdikten sonra pasaportlarını kaybedenler veya pasaportlarının hükmü kalmayan yabancılar bakımından da aynı hüküm uyarınca sınır dışı kararının alınması gerekecektir. Bununla birlikte, YUKK, aynı konuyu düzenleyen YİSHK m. 20'den farklı olarak söz konusu kişilere ihtar yapılması ile ilgili bir düzenlemeye yer vermemiştir. Dolayısıyla düzenleme bu şekliyle kendisine ihtar yapılmaksızın yabancıların sınır dışı edileceği anlamına ve dolayısıyla tartışmaya açık hale gelmektedir⁵⁵. Ayrıca TCK'nın göçmen kaçakçılığı ile insan ticaretine ilişkin hükümleri çerçevesinde Türkiye'de bulunan yabancılar da yine ülkeye yasal giriş hükümlerini ihlal etmiş olacaklarından 54. madde çerçevesinde sınır dışı edileceklerdir⁵⁶.

Diğer yandan, yargı kararlarında geçimini toplu kaçakçılık, hırsızlık ya da fuhuş gibi meşru olmayan yollardan sağlayan bazı kişilerin kamu düzenine aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle YİSHK'nın 19. maddesi uyarınca sınır dışı edilmeleri mevzuata uygun bulunmaktaydı⁵⁷. YUKK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte bu kimselerin "*Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar*" olarak değerlendirilerek sınır dışı edilmeleri mümkündür.

⁵⁴ Bu husus, PK'nın 2. maddesinde ve YUKK'nın 5. maddesinde düzenlenmiştir.

⁵⁵ Bkz. DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 57.

⁵⁶ Ancak Kanunun 55. maddesinde mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurlarının sınır dışı edilmeyecekleri açıkça düzenlenmiştir.

⁵⁷ Söz konusu kararlar hakkında bkz. Bkz. KABAALİOĞLU, H./EKŞİ, N.: "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sevin Toluner'e Armağan, 2004, S. 1-2, s. 515-518; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 235-236, dn. 23-24.

Son olarak anılan düzenleme, çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilen yabancıların sınır dışı edileceğini de açıkça düzenlemektedir.

4. Kamu Düzeni veya Kamu Güvenliği ya da Kamu Sağlığı Açısından Tehdit Oluşturanlar (m. 54(1)(d)): 54. madde uyarınca sınır dışı edilecek bir başka grup yabancı, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlardır. YUKK'da yer verilen bu sınır dışı sebebi, YİSHK'nın 19. maddesinde "*umumî güvenlik, siyasî ve idarî icaplara aykırılık*" olarak belirtilen sınır dışı sebeplerine dayanılarak gerçekleştirilen sınır dışı etme işlemlerinin bir bölümünü içine almaktadır. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi, "*umumî güvenliğe aykırılık*", ülkenin iç ve dış güvenliğine aykırılık olarak anlaşılmakta ve YUKK'nın anılan hükmünde "*kamu güvenliğine aykırılık*" şeklinde ifade edilmektedir. YİSHK'da "*siyasî ve idarî icaplara aykırılık*" olarak yer alan ve kapsamı belirsiz olan ifadenin ise, "*kamu düzeni*" şeklinde anlaşılması gerektiği vurgulanmıştır⁵⁸. Yargı kararlarında da yabancıların (Hıristiyanlık propagandası yapmak, İran İslam Cumhuriyeti Başkonsolosluğunun işgali, güvenlik kuvvetleri aleyhine gerçek dışı propaganda yapmak suretiyle) ülkenin temel rejimini yıkmaya veya bütünlüğünü zedelemeye yönelik eylemlerde bulunmaları durumunda kamu düzenine aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle haklarında verilmiş sınır dışı etme kararları hukuka uygun bulunmuştur⁵⁹.

Benzer nitelikte sınır dışı sebeplerine Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde de yer verilmiştir. Örneğin, Avrupa İkamet Sözleşmesinin 3. maddesinin 1. paragrafında, "*âkit tarafların ülkede yasal olarak ikamet eden diğer âkit devlet vatandaşlarını ancak millî güvenliği tehdit ettikleri veya kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı davranışları takdirde sınır dışı edebileceklerini*" düzenlenirken⁶⁰, Avrupa Sosyal Şartının

⁵⁸ AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 236.

⁵⁹ Bkz. KABAALİOĞLU/EKŞİ, s. 515-518; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 235-236; AYBAY, s.149. Danıştay kararlarında sınır dışı etme sebepleri hakkında bkz. EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 47-50.

⁶⁰ Bununla birlikte Avrupa İkamet Sözleşmesinin 3. maddesinin 2 ve 3. paragrafları, âkit devletlerden birinin ülkesinde iki veya on yıldan fazla ikamet eden diğer âkit devlet vatandaşlarının sınır dışı edilmesine ilişkin özel düzenlemeye yer vermektedir. Anılan maddenin 2. paragrafı uyarınca, âkit devletlerden birinin, herhangi bir âkit devlet ülkesinde yasal olarak iki yıldan fazla bir süredir ikamet etmekte olan vatandaşı; millî güvenlik açısından kesin zorunluluk yoksa, kendisi hakkındaki sınır dışı kararına karşı itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmaya ve

19. maddesinin 8. paragrafında “*taraf devletlerin ülkelerinde yasal olarak bulunan yabancı göçmen işçileri kamu güvenliğini, kamu ahlakını ve kamu düzenini ihlal etmedikçe sınır dışı edemeyecekleri*” hüküm altına alınmıştır. Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmede de âkit devletlerin ülkelerinde bulunan mülteciyi ancak kamu düzeni ve kamu güvenliği sebebiyle sınır dışı edebilecekleri ifade edilmiştir (m. 32). Türkiye’nin taraf olduğu iki taraflı sözleşmelerde de, “*memleketin iç ve dış emniyeti-ne ait sebepler*” diğer sınır dışı sebeplerinin yanı sıra kabul edilmiştir⁶¹.

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 29. maddesi de Türkiye’de muntazam surette bulunan mülteci ya da sığınmacının kamu güvenliği ve kamu düzeni sebepleriyle İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı edilebileceğini düzenlemektedir⁶².

Her ne kadar 54. maddenin 1. fıkrası söz konusu kişilerin “*sınır dışı edileceği*”ni düzenlemekteyse de, (d) bendinde yer verilen “*kamu düzeni*”, “*kamu güvenliği*” ve “*kamu sağlığı*” kavramlarının anlamlarının belirsiz olması sebebiyle, idarenin burada işlemin nedenini belirleme ya da neden olarak gösterilen belirsiz kavramı belirli hale getirme biçiminde kendisini gösterecek önemli bir takdir yetkisi mevcuttur⁶³.

bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemeyecektir. 3. paragraf uyarınca ise, âkit devletlerden birinin, diğer bir âkit devlet ülkesinde on yıldan fazla bir süredir ikamet eden vatandaşları, yalnızca mili güvenlik nedeniyle veya 3. maddenin 1. paragrafında belirtilen diğer nedenlerin, özellikle ciddi bir nitelikte olması hallerinde sınır dışı edilebilecektir.

⁶¹ Türkiye’nin taraf olduğu iki ve çok taraflı sözleşmelerde yer alan sınır dışı etme sebepleri hakkında bkz. ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 109-110.

⁶² YUKK’nın geçici 1. maddesinin 1. fıkrasına göre; “*Bu Kanunun Üçüncü Kısımının yürürlüğe girdiği tarihten önce, 14/9/1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca statü verilenlere bu Kanunda belirtilen statülerine göre işlem yapılır, başvuru yapanların işlemleri ise bu Kanuna göre sonuçlandırılır. Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren Üçüncü Kısımın yürürlüğe girdiği tarihe kadar, anılan Yönetmelik uyarınca statü verilenler ile başvuru yapanlardan ikamet izni harcı alınmaz.*”

⁶³ Kanunlarda kullanılan belirsiz kavramların belirli hale getirilmesinde idarenin sahip olduğu takdir yetkisi ve bu yetkinin yargısal denetimi hakkında bkz. TAN, T.: İdare Hukuku, Ankara 2011, s. 864 vd. Ayrıca bkz. aşa. (IV- Sınır Dışı Kararına

Dolayısıyla, her ne kadar 54. maddenin lafzı dikkate alınarak, idarenin söz konusu hükümde sayılan kişileri sınır dışı etmemek bakımından takdir yetkisinin bulunmadığı söylenebilirse de bu bent çerçevesinde kimlerin sınır dışı edileceğini tespit bakımından oldukça geniş bir takdir yetkisi mevcuttur. Söz konusu kavramların niteliği gereği esas itibarıyla diğer bentlerin kapsamına girmeyen her durum, bu bent çerçevesinde sınır dışı sebebi olarak kabul edilmeye müsaittir. Bu anlamda, YUKK'da yer alan diğer sınır dışı sebepleriyle karşılaştırıldığında bu sınır dışı sebebi, oldukça geniş kapsamlıdır.

5. Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüsü sona eren veya iptal edilen kişilerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar (m. 54(1)(i)): Kanunun 3. maddesinin 1. fıkrasının (r) bendi, uluslararası korumayı, “mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü” olarak tanımlamaktadır⁶⁴. Kanuna göre mülteci, “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaş olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” olarak tanımlanmakta ve söz konusu kişilere statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verileceği ifade edilmektedir (m. 61). Şartlı mülteci ise, “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatan-

Karşı Yargı Yolu).

⁶⁴ YUKK hükümleri çerçevesinde uluslararası korumadan yararlananlar ve Kanunun uluslararası korumaya ilişkin hükümleri hakkında bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 113 vd., s. 171 vd.

sız kişi"yi ifade etmektedir (m. 62). Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak veya uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddî tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye ise statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilecektir (m. 63).

Dolayısıyla, 54. maddenin söz konusu bendinde anılan ilk grup kişi, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü için Kanunun 65. maddesinde öngörülen şekilde başvuru yapmış ve başvurusu reddedilmiş yabancılardır.

Diğer yandan, uluslararası koruma başvurusu yapan yabancının, (a) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görmesi veya (b) ikamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınması ya da (c) Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme'nin 1. maddesinin (F) bendinde belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunması durumunda⁶⁵, uluslararası korumadan hariçte tutulacağı kabul edilmiştir (m. 64(1)). Ayrıca, 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme'nin 1. maddesinin (F) bendinde belirtilen suç ya da fiillerin veya Kanunun 64. maddesinin 3. fıkrasında⁶⁶ belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya

⁶⁵ Anılan Sözleşmenin 1. maddesinin (F) bendi, bu Sözleşme hükümlerinin; a) Bunlara mütedair milletlerarası vesikalarda tarif edildiği manada barışa karşı bir suç, bir harb suçu veya insanlığa karşı bir suç işlediği; b) Mülteci sıfatıyla kabul edildiği memlekete ilticadan evvel iltica memleketi dışında ağır bir genel suç işlediği veya c) Birleşmiş Milletlerin gaye ve prensiplerine aykırı fiillerden suçlu olduğu hususunda ciddi kanaat mevcut olan bir şahıs hakkında uygulanmayacağını düzenlemektedir.

⁶⁶ Anılan hüküm başvuru sahibinin, uluslararası koruma başvurusu yapmadan önce, Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenler varsa 1. fıkranın (c) bendi kapsamında değerlendirme yapılacağını düzenlemektedir.

bu fiillerin işlenmesini tahrik eden kişiler de uluslararası korumadan hariçte tutulacaktır (m. 64(4)). Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunan yabancı veya vatansız kişi ile 1. fıkranın (c) bendi kapsamında olmayan, fakat Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve sadece bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk eden yabancı veya vatansız kişinin de ikincil korumadan hariçte tutulacağı düzenlenmiştir (m. 64(5)).

Başvuru sahibinin farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuru-yu yenilemesi; kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapması; Kanunun 73. maddesi uyarınca ilk iltica ülkesinden⁶⁷ veya 74. maddesi uyarınca güvenli üçüncü ülkeden⁶⁸ gelmesi durumunda ise başvurusunun kabul edilemez olduğuna karar verilecektir (m. 72).

Başvurunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması ise Kanunun 77. maddesinde düzenlenmiştir. Bu çerçevede, başvuru sahibinin; başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi; mazeretsiz ola-

⁶⁷ Kanunun 73. maddesi uyarınca, “başvuru sahibinin, daha önceden mülteci olarak tanındığı ve hâlen bu korumadan yararlanma imkânının olduğu veya geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli ve etkili nitelikte korumadan hâlen faydalanabileceği bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda, başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve ilk iltica ülkesine gönderilmesi için işlemler başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalışına izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir. İlgilinin, ilk iltica ülkesi olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, başvuruya ilişkin işlemler devam ettirilir.”

⁶⁸ Kanunun 74. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, “başvuru sahibinin, 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmesine uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvurma imkânının olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için işlemler başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalışına izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir. İlgilinin, güvenli üçüncü ülke olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, başvuruya ilişkin işlemler devam ettirilir”. Aynı hükmün 2. fıkrası uyarınca şu şartları taşıyan ülkeler güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir: Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması; kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ilkesinin uygulanıyor olması; kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması; kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması.

rak mülakata üç defa üst üste gelmemesi; idarî gözetim altında bulunduğu yerden kaçması; mazeretsiz olarak bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi; belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi; kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması veya kayıt ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması durumunda başvurusu geri çekilmiş kabul edilecek ve değerlendirme durdurulacaktır.

Kanunun 54. maddesinin söz konusu bendinin uygulanması bakımından dikkat edilmesi gereken bir husus, burada zikredilen kişilerin tamamının sınır dışı edilmeyeceğidir. Anılan hükümde açıkça ifade edildiği gibi, söz konusu kişilerden Kanunun diğer hükümleri uyarınca Türkiye’de kalma hakkı bulunmayanlar sınır dışı edileceklerdir. Anılan hükümde zikredilen kişiler, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olmadıklarından, Türkiye’de bulunmaları bakımından yabancıların tâbi oldukları genel hükümlere tâbi olacaklar, dolayısıyla ancak Türkiye’de bulunma şartlarını gerçekleştirmeyenler sınır dışı edilecektir.

B. Hakkında Sınır Dışı Kararı Alınabilecek Yabancılar (m. 54(2))

54. maddenin ilk fıkrasında hakkında sınır dışı kararı verilecek yabancılar sayıldıktan sonra, ikinci fıkrada uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş kişiler (başvuru sahipleri)⁶⁹ ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında özel bir düzenlemeye yer verilmiştir. Anılan hüküm uyarınca bu kişiler hakkında sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilecektir⁷⁰.

1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme’de de âkit devletlerin, ülkelerinde yasal olarak bulunan mültecileri, ancak ulusal güvenlik veya kamu düzeni sebepleriyle sınır dışı edebilecek-

⁶⁹ Başvuru sahibi, “uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişi” olarak tanımlanmıştır (m. 3(1)(d)).

⁷⁰ Düzenlemenin uluslararası korumaya verilen önem sebebiyle olumlu olduğu yönünde bkz. DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 57.

ri hükme bağlanmıştır (m. 32)⁷¹. Aynı esas Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te de kabul edilmiştir (m. 29).

Kanunun 54. maddesinin 2. fıkrasında ifade edilen kişilerin sınır dışı edilmeleri konusunda, yukarıda da ifade edildiği gibi birinci fıkra hükmünden farklı olarak idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır ve bu kişiler sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda, idarenin vereceği karar uyarınca sınır dışı edilebileceklerdir. Bu çerçevede idarenin takdir yetkisi ilgilinin ülke güvenliği için tehlike oluşturduğuna dair emarenin ciddi nitelikte olup olmadığı veya ilgilinin kesin hüküm giymiş olması durumunda söz konusu suçun kamu düzeni açısından tehlike oluşturup oluşturmadığının tespiti ile ilgilinin ülke güvenliği için tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunması veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymesi durumunda dahi hakkında sınır dışı kararı verilip verilmemesine ilişkindir. Dolayısıyla, söz konusu hüküm, anılan şartların gerçekleşmesi durumunda bu kişilerin sınır dışı edilmeleri konusunda bir zorunluluk öngörmediğinden, bu hallerde idare kişinin sınır dışı edilmesini gerekli görmeyebilecektir.

II. Hakkında Sınır Dışı Kararı Alınmayacak Yabancılar (m. 51 ve m. 55)

Kanunun 54. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi öngörülen yabancıların istisnai durumların varlığı halinde sınır dışı edilmeleri mümkün değildir. Söz konusu istisnai haller, *"hakkında sınır dışı kararı alınmayacak yabancılar"* başlığı altında 55. maddede düzenlenmiştir⁷², ayrıca, Kanunun 51. maddesinde vatansızların sınır dışı edilmemesine ilişkin özel bir düzenlemeye yer verilmiştir.

⁷¹ Mülteci ve sığınmacıların sınır dışı edilmelerine ilişkin olarak bkz. ÇİÇEKLİ, s. 241 vd.

⁷² 55. maddenin ilk fıkrasında sayılan kişiler bakımından değerlendirmeler herkes için ayrı yapılacaktır ve bu kişilerden, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilecektir (m. 55(2)).

55. madde uyarınca hakkında sınır dışı kararı alınmayacak ilk grup yabancı, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlardır⁷³. Anılan hüküm ile AIHS'nin 3. maddesine ilişkin AIHM içtihadına uygun bir düzenleme getirildiği söylenebilir⁷⁴. Zira hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağına ilişkin Sözleşmenin söz konusu hükmü, yabancıların sınır dışı edilmesi çerçevesinde kişinin sınır dışı edileceği devlette böyle bir muameleye maruz kalma riski olması durumunda sınır dışı işlemini yasaklar şekilde yorumlanmaktadır⁷⁵. Mahkeme, kişinin gönderileceği ülkede işkenceye maruz kalması bakımından gerçek bir riskin/olasılığın varlığını yeterli görmekte ve buna rağmen kişinin gönderilmesini Sözleşmenin 3. maddesinin ihlali olarak değerlendirmektedir⁷⁶.

⁷³ Anılan hükümde söz konusu “emarelerin” hangi makamlar tarafından ve hangi usûle araştırılacağına dair bir düzenlemeye yer verilmemiş olmasının iade yasağının uygulanması konusunda ciddi kuşklara yol açtığı ifade edilmiştir: ERKEM, N.: “Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararının Uygulanması- İzleme Raporu”, İHOP AIHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2013/3, <http://www.aihmiz.org.tr/files/03_Abdolkhani_Karimnia_Rapor_TR.pdf> (Erişim tarihi: 5.7.2013), s. 11.

⁷⁴ Türkiye tarafından onaylanan AIHS'ye ek 6 ve 13 numaralı Protokollerde de ölüm cezası kaldırılmıştır. Ek 6 numaralı Protokolde ölüm cezası sadece savaş ve yakın savaş tehlikesi zamanında öngörülmüş olan fiiller bakımından kabul edilmiş, 13 numaralı Protokolde ise her durumda tamamen kaldırılmıştır. Dolayısıyla, söz konusu hükümler de yabancıların sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına çarptırılması konusunda ciddi bir riskin varlığı halinde sınır dışı işlemini yasaklamaktadır. Söz konusu Protokollerin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun için sırasıyla bkz. R.G. T. 1.7.2003, Ş. 25155; R.G. T. 12.10.2005, S. 25964. Konuyla ilgili olarak bkz. SİRMEN, s. 39.

⁷⁵ AIHS'nin 3. maddesi ve AIHM'nin sınır dışı işlemlerinin 3. maddeye uygunluğunu denetlediği kararları hakkında bkz. AKILLIOĞLU, T.: İnsan Hakları- Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara 2010, s. 283; TEZCAN, D./ERDEM, M. R./SANCAKDAR, O.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, B.1, Ankara 2002, s. 192; EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 35 vd.; ÇİÇEKİLİ, s. 244, dn. 139; KABAALIOĞLU/EKŞİ, s. 507; AYBAY/DARDAĞAN KİBAR, s. 232; SİRMEN, s. 38; ERGÜL, s. 123 vd.; ALLEWELDT, R.: “Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights”, *European Journal of International Law*, 1993, Vol. 4, s. 360-376.

⁷⁶ Örneğin bkz. *Soering v. United Kingdom*, No. 14038/88, para. 90- 91; *Chahal v. United Kingdom*, No. 22414/93, para. 73-74; *Cruz Varas and Others v. Sweden*, No. 15576/89, para. 69-70; *Vilvarajah and Others v. United Kingdom*, No. 45/1990/236/302-306, para. 103; *H.L.R. v. France*, No. 24573/94, para. 34; *Jabari v. Turkey*, No. 40035/98, para. 38; *Saadi v. Italy*, No. 37201/06, para. 125; *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, No. 30471/08, para. 72; *Charahili v. Turkey*, No. 46605/07, para. 60.

Ayrıca, Mahkeme, Sözleşmenin anılan hükmüyle etkili başvuru hakkına ilişkin 13. maddesini⁷⁷ birlikte ele aldığı sınır dışı etmeye ilişkin çeşitli uyuşmazlıklarda, "... işkence veya kötü muamele riskinin gerçekleşmesi durumunda meydana gelecek zararın geri dönülemez niteliği ile Mahkemenin 3. maddeye verdiği önem sebebiyle, 13. maddede yer alan etkili başvuru yolu kavramının ilgilinin söz konusu ülkeye sınır dışı edilmesi durumunda 3. maddeye aykırı bir muameleye maruz kalacağı konusunda gerçek bir riskin bulunduğu inanmayı gerektiren esaslı sebeplerin varlığına ilişkin iddiasının bağımsız ve titiz bir incelemeyi ... gerektirdiğini" vurgulamıştır⁷⁸. Mahkeme 2009 yılında karara bağladığı *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey* davasında, başvuranların Irak veya İran'a geri gönderilmeleri durumunda kötü muameleyle karşılaşacaklarına dair ciddi iddialarıyla ilgili olarak Türk idarî ve yargı makamlarınca herhangi bir cevap verilmediği ve bu anlamda Sözleşmenin 13. maddesinin gerektirdiği şekilde titiz bir incelemeden bahsedilemeyeceği kanısına varmıştır⁷⁹. Bu sebeple, YUKK'nın anılan hükmünün AIHM'nin söz konusu yorumu da dikkate alınarak uygulanması gerekmektedir⁸⁰.

Diğer yandan, 54. maddedeki düzenlemenin Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmenin 33. maddesinde mültecinin veya sığınmacının ırkı, dini, vatandaşlığı, sosyal bir gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle hayat ve hürriyetinin tehdit edileceği ülkelerin hudutlarından sınır dışı edilemeyeceğine ilişkin "*non-refoulement*"

⁷⁷ Sözleşmenin anılan hükmü uyarınca, bu Sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmî bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.

⁷⁸ *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey*, para. 108. Mahkemenin söz konusu yorumu hakkında bkz. ERKEM, s. 4. Mahkemenin aynı yöndeki yorumu için ayrıca bkz. *Jabari v. Turkey*, para. 50; *Gebremedhin [Gaberamadhien] v. France*, No. 25389/05, para. 66; *Shamayev and Others v. Georgia and Russia*, No. 36378/0, para. 460; *Olaechea Cahuas v. Spain*, No.24668/03, para. 35; *Salah Sheekh v. The Netherlands*, No. 1948/04, para. 154. Etkili başvuru yolunun varlığı bakımından söz konusu kararlarda Mahkemece zikredilen bir başka şart, başvuru yolunun otomatik olarak durdurucu etkisinin olması gerektiğidir. Bu şart aşağıda (IV- Sınır Dışı Kararlarına Karşı Yargı Yolu) başlığı altında değerlendirilmiştir.

⁷⁹ *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey*, para. 113. Söz konusu kararın değerlendirmesi ve Türkçe tercümesi için bkz. EKŞİ, N.: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası*, İstanbul 2010, s. 68 vd., s. 133 vd.

⁸⁰ YUKK'nın anılan hükmünün AIHM tarafından vurgulandığı şekilde bağımsız ve titiz bir incelemenin yapılmasına ilişkin yeterli düzenleme içermemesi sebebiyle eleştirisi hakkında bkz. ERKEM, s. 11.

prensibi⁸¹ ve İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Küçültücü Muamele ya da Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin⁸² 3. maddesinin 1. paragrafında taraf devletlerin işkenceye uğraması konusunda ciddi kuşku bulunan bir kişiyi geri göndermesini, sınır dışı etmesini veya geri vermesini yasaklayan hükmüyle de uyumlu olduğu söylenebilir⁸³.

Bununla birlikte, Kanunun 54. maddesi uyarınca kişinin sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda “*ciddî emare*” bulunması yeterli görülürken, Kanunun 4. maddesinde “*geri gönderme yasağı*” başlığını taşıyan genel hükümde daha farklı bir düzenlemeye yer verilmiştir⁸⁴. Anılan hüküm, Kanun kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye “*tâbi tutulacağı*” veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla bu hükümden kişinin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye “*tâbi tutulacağı*”na kesin gözüyle bakılması durumunda geri gönderilemeyeceği anlaşılmaktadır. Hâlbuki kişinin gönderileceği ülkenin antidemokratik olduğundan şüphe duyulmasa dahi, söz konusu ülkede işkence ya da insanlık dışı muameleyle karşılaşacağının tam bir kesinlikle ispatlanması mümkün değildir⁸⁵. Nitekim yukarıda da ifade edilen AIHM içtihadında da kişinin gönderileceği ülkede işkenceye maruz kalması bakımından ciddi bir riskin varlığı sınır dışı edilmemesi için yeterli görülmektedir. Bu anlamda, Kanunun 4. maddesinde yer alan hükmün 54. maddede sınır dışı edilmeye ilişkin özel hükme benzer şekilde Kanun kapsamındaki hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağına ilişkin ciddi emare bulunan ülkeye gönderilmeyeceği şeklinde düzenlenmesi uygun olurdu.

⁸¹ Anılan hüküm ve *non-refoulement* prensibi ile ilgili olarak bkz. KABAALIOĞLU/EKŞİ, s. 511-512; EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 43; EKŞİ, Sınır dışı, s. 2831 vd.; ÇİÇEKLİ, s. 243 vd.

⁸² R.G. T. 10. 8. 1988, S. 19895.

⁸³ Söz konusu Sözleşme ve Sözleşmenin anılan hükmü hakkında bkz. AKILLIOĞLU, s. 274, s. 283, dn. 531.

⁸⁴ Kanunun 4. maddesinde hüküm altına alınan geri gönderme yasağı hakkında bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 130- 131.

⁸⁵ MAZLUMDER, s. 3.

Diğer yandan, 55. madde uyarınca sağlık sebepleri de bazı yabancıların sınır dışı edilmesine engel teşkil etmektedir. Bu çerçevede, ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler; hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekteyken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar ve tedavileri tamamlanuncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurlarının sınır dışı edilmesi mümkün değildir. Son olarak, mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları da 55. maddede yer alan açık hüküm gereği sınır dışı edilmeyecektir.

Bununla birlikte, madde gerekçesinde belirtildiği üzere, 55. maddede sayılan kişiler bakımından sınır dışı etmeye engel teşkil eden durumun ortadan kalkması halinde kişi bakımından sınır dışı kararı verilecektir.

Ayrıca, Kanunun 51. maddesi uyarınca, vatansız kişilere tanınan hak ve güvenceler çerçevesinde bu kimselerin de kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmeyecekleri hüküm altına alınmıştır (m. 51(1)(b)). Ancak burada kişinin kamu düzeni veya kamu güvenliği bakımından ciddi tehdit oluşturup oluşturmadığının tespitinde idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Kanunda AIHS'nin 8. maddesinde hüküm altına alınan ve sınır dışı etme işlemleri bakımından bir sınırlama olarak kabul edilen aile yaşamına saygıya ilişkin kural çerçevesinde bir istisnaya yer verilmemiş olması eleştiriye açıktır⁸⁶. Anılan hüküm 2. paragrafında özel ve aile hayatına saygı hakkının kullanılmasında bir kamu makamının müdahalesinin, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabileceğini düzenlemektedir. Dolayısıyla sınır dışı işlemi ancak hükümde ifade edilen sınırlamalara tâbi olarak uygulanmalıdır. Kanundaki bir başka eksiklik ise AIHS'ye ek 4 numaralı Protokolün 4. maddesinde açıkça

⁸⁶ AIHS'nin 8. maddesi hakkında bkz. ÇİÇEKLİ, s. 169; EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 36.

yasaklanan toplu sınır dışı etme yasağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş olmasıdır⁸⁷.

III. Sınır Dışı Etme Usûlü

A. Sınır Dışı Kararını Vermeye Yetkili Makam ve Kararın Biçimi

YUKK'da sınır dışı etme kararının valiliklerce alınacağı hükme bağlanmıştır. Valilikler, böyle bir kararı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün talimatı üzerine veya resen alabilir (m. 53(1))⁸⁸. Buna göre, sınır dışı etme kararı verme hususunda tek yetkili makam valiliklerdir.

Sınır dışı kararına ilişkin ilk usûlî şart, kararın yazılı olması zorunluluğudur. Kanunun 53. maddesinin 2. fıkrasında sınır dışı etme kararının, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına "tebliğ edileceği" hüküm altına alınmıştır. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usûlleri ve süreleri hakkında bilgilendirilecektir (m. 53(2)). Aynı hüküm çerçevesinde sınır dışı etme gerekçelerinin de ilgiliye bildirilmesi gerekmektedir⁸⁹.

⁸⁷ Söz konusu eleştiriler için bkz. DARDAGAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 62.

⁸⁸ Hatırlanacağı üzere YİSHK'da yer alan sınır dışı sebeplerine dayanarak sınır dışı kararı vermeye yetkili makam İçişleri Bakanlığı (m. 21(1)) olarak düzenlenmiş ve Bakanlığın, lüzum göreceği sınır ve sahil illerine memleketin umumî güvenlik ve nizamı noktasından derhal çıkarılmaları lazımgelen yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmek yetkisi verebileceği kabul edilmiştir (m. 21(2)). PK m. 34 uyarınca yapılacak sınır dışı işlemleri bakımından ise yetkili makam belirtilmemiştir. Ancak sınır dışı işlemlerine ilişkin temel düzenlemenin YİSHK olduğundan hareketle, doktrinde, PK uyarınca verilecek sınır dışı kararları bakımından da İçişleri Bakanlığının yetkili olması gerektiği ifade edilmişti (ÇİÇEKLİ, s. 175; AYBAY, 155). TCK'nın 59. maddesinde de işlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancının, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve herhalde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumunun, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirileceği hüküm altına alınmıştır. Tabiiyetsiz veya Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmesinde de İçişleri Bakanlığı yetkili kabul edilmiştir (YİSHK, m. 21(3)).

⁸⁹ *AIHM Abdolkhani Karimnia v. Turkey* kararında ilgililere sınır dışı kararının ve söz konusu kararın gerekçelerinin bildirilmemiş olmasını, Sözleşmenin 13. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkına aykırı bulmuştur (para. 116). Mahkeme sonraki tarihli *Dhoubha v. Turkey* (para. 44) ve *M.B. and others v. Turkey* ((No: 36009/08), para. 25,40) kararlarında da aynı görüşü benimsemiştir. Konuyla ilgili olarak bkz. GUILD, E./ MINDERHOUD, P.: The First Decade of EU Migration

Usûle ilişkin bir diğer şart, hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıya Türkiye'yi terk edebilmesi için süre tanınmasıdır. YİSHK'nın 19. maddesinde ülkede kalmaları genel güvenliğe, siyasî ve idarî icaplara aykırı sayılan yabancıların verilecek "*muayyen bir müddet zarfında*" Türkiye'den çıkmaya davet olunacakları, bu müddet sonunda Türkiye'yi terk etmeyenlerin sınır dışı edilebilecekleri düzenlenmiştir⁹⁰. Ancak anılan hükümde ilgiliye verilecek sürenin ne kadar olacağına ilişkin herhangi bir açıklık yer almamış, söz konusu sürenin tespitinde yabancıнын sağlığı, yabancıнын bulunduğu nokta ile ulaşım imkânlarının göz önünde bulundurulduğu belirtilmiştir⁹¹. Keza YİSHK ile PK'nın sınır dışı etmeye ilişkin diğer düzenlemelerinde de süre ile ilgili herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

YUKK ise hakkında sınır dışı etme kararı verilenlere Türkiye'yi terk edebilmeleri için on beş günden az olmamak üzere otuz güne kadar süre tanınacağını ve söz konusu sürenin sınır dışı etme kararında belirtileceğini hüküm altına almaktadır (m. 56(1)). Söz konusu kişilere "*çıkış izin belgesi*" verilecektir (m. 56(2)).

Bununla birlikte, istisnai durumlarda kişinin süre tanınmaksızın sınır dışı edilmesi mümkündür. Bu çerçevede kaçma ve kaybolma riski

and Asylum Law, Leiden 2011, s. 166 vd. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Sözleşme'nin 22. maddesinde milli güvenlik ile ilgili istisnai durumlar dışında sınır dışı kararının ilgiliye yazılı olarak ve gerekçeyle birlikte, ilgilinin anlayacağı bir dilde bildirileceği hüküm altına alınmıştır (m. 22(3)). Avrupa İkamet Sözleşmesi'nin 3. maddesinde ise, âkit taraflardan birinin, diğer herhangi bir âkit taraf ülkesinde yasal olarak iki yıldan fazla bir süredir ikamet etmekte olan vatandaşının; milli güvenlik açısından kesin zorunluk olmaması durumunda, kendisi hakkındaki sınır dışı kararına karşı itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmasına ve bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemeyeceği düzenlenmiştir (m. 3(2)). Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 32. maddesinde de âkit devletlerin ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi ancak ilgili yasal sürece uygun olarak alınmış bir karar çerçevesinde sınır dışı edebilecekleri ve zorunlu ulusal güvenlik nedenleri dışında mültecinin durumunu açıklaması için delil sunmasına, temyiz etmesine, bu amaçla yetkili bir makamın ya da, yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine izin verileceğini hüküm altına almıştır (m. 32(2)). Aynı maddenin üçüncü paragrafı uyarınca âkit devletlerin ilgili mülteciye diğer bir ülkeye yasal olarak kabulünü sağlayabilmesi için makul bir süre tanımları öngörülmüştür.

⁹⁰ YİSHK m. 19'da hüküm altına alınan sürenin uygulamada sadece ikametli yabancılara tanındığı, buna karşın ikamet izni olmayan ve yasa dışı konumda olan yabancılara tanınmadığı hakkında bkz. ÇİÇEKLİ, s. 177.

⁹¹ ASAR, s. 191.

bulunan, yasal giriş veya yasal çıkış kurallarını ihlal eden, sahte belge kullanan, asılsız belgelerle ikamet izni almaya çalışan veya aldığı tespit edilen kişiler ile kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar süre tanınmaksızın sınır dışı edilecektir (m. 56(1)). Doktrinde anılan hüküm, kişinin süre tanınmaksızın sınır dışı edilmesinin gerekçesi olarak düzenlenen durumların, Kanunun 54. maddesinde sayılan sınır dışı sebepleri ile önemli ölçüde örtüştüğü ve dolayısıyla sınır dışı işlemlerinin büyük bir kısmının ilgiliye süre tanınmaksızın gerçekleşebileceği gerekçesiyle eleştirilmiştir⁹².

B. Sınır Dışı Kararının Yerine Getirilmesi

Sınır dışı kararının uygulanmasına ilişkin ilk husus, idarî gözetim ilişkindir. YUKK'nın getirdiği önemli yeniliklerden biri idarî gözetim ilişkin temel hususları düzenlemiş olmasıdır⁹³. Kanun, hakkında sınır dışı kararı verilmiş ancak söz konusu karara uygun şekilde ülkeyi terk etmeyerek kolluk birimlerinde yakalanmış kişiler hakkında valilikçe idarî gözetim kararı alınacağını düzenlemektedir (m. 57(3)). Bu çerçevede, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında idarî gözetim kararı alınacaktır. Söz konusu yabancılar, yakalamayı yapan kolluk birimince kırk sekiz saat içinde geri gönderme merkezlerine⁹⁴ götürülecektir. Geri gönderme merkezlerinde yabancı tarafından bedeli karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetleri ücretsiz verilecek, kişinin yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve bunlarla görüşme yapabilme, ayrıca telefon hizmetlerine erişme; ziyaretçileri, vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi, Bir-

⁹² DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 67.

⁹³ EKŞİ, Tasarı, s. 132.

⁹⁴ Geri gönderme merkezleri İçişleri Bakanlığınca işletilebileceği gibi Bakanlık ile kamu kurum ve kuruluşları, Türkiye Kızılay Derneği veya kamu yararına çalışan derneklerden göç alanında uzmanlığı bulunanlarla protokol yapılması suretiyle işletirilebilecektir (m. 58(2)). Söz konusu merkezlerin kurulması, yönetimi, işletilmesi, devri, denetimi ve sınır dışı edilmek amacıyla idarî gözetimde bulunan yabancıların geri gönderme merkezlerine nakil işlemleriyle ilgili usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenecektir (m. 58(3)).

leşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlisiyle görüşebilme imkânı sağlanacaktır (m. 59(1))⁹⁵. Ayrıca çocuğun menfaati dikkate alınarak, aileler ile refakatsiz çocukların ayrı yerlerde barındırılacağı düzenlenmiş ve çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli tedbirlerin alınacağı da hüküm altına alınmıştır (m. 59(1)).

Geri gönderme merkezlerinde idarî gözetim süresi kural olarak 6 aydır. Ancak, sınır dışı etme işlemlerinin yabancıнын iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde bu süre en çok bir yıla kadar uzatılabilir (m. 57(3)). İdari gözetime gerek olup olmadığı her ay valilik tarafından değerlendirilecek, gerek olmadığına karar verilmesi durumunda idarî gözetim derhal sonlandırılacaktır. Söz konusu yabancılar bakımından belli bir adreste ikamet etme, belirlenecek şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idarî yükümlülükler getirilebilecektir (m. 57(4)).

İdari gözetim kararının alınmasına ilişkin usûle dair ayrıntılı düzenlemeler de aynı hükümde yer almıştır. Bu çerçevede, idarî gözetim ve idarî gözetim süresinin uzatılması kararları ile her ay valilik tarafından yapılan değerlendirmelerin sonuçları, ilgili yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilecek; kişinin avukatının bulunmaması durumunda kendisi veya yasal temsilcisi kararın sonucu, itiraz usûlleri ve süreleri hakkında bilgilendirilecektir (m. 57(5)).

57. maddenin 6. fıkrası uyarınca, idarî gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulması mümkündür. Dolayısıyla Kanun, idarî gözetim kararlarına karşı yargı yolu imkânı/güvencesi tanımaktadır. Bununla birlikte, idarî işlem niteliğinde olan idarî gözetim kararları bakımından idare mahkemeleri yerine sulh ceza mahkemelerinin görevli tayin edilmiş olması dikkat çekicidir. Bu düzenlemenin gerekçesi olarak -denetimin etkili olabilmesi için- Türkiye’de sulh ceza mahkemelerinin idare mahkemelerine göre daha yaygın olması gösterilmiştir⁹⁶.

⁹⁵ İdari gözetim altında tutulan kişilerin uygulamada çoğunlukla sivil toplum kuruluşlarından (STK) aldıkları hukukî danışmanlık desteğiyle haklarını savunabildikleri ve dolayısıyla söz konusu hükümde STK’larla görüşme imkânının da düzenlenmesi gerekliliği hakkında bkz. ERKEM, s. 12.

⁹⁶ Bu konu, İçişleri Bakanlığı’nca YUKK Taslağının tartışılması amacıyla 19-20 Ekim 2010 tarihinde gerçekleştirilen çalıştayda gündeme gelmiştir: Bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 16.

Diğer yandan, idarî gözetim kararına karşı sulh ceza mahkemesine başvuru süresi Kanunda düzenlenmemiştir. Bu çerçevede kişinin idarî gözetim altında bulunduğu süre içerisinde böyle bir başvuruyu her zaman yapabileceği kabul edilebilir.

İdari gözetim kararına karşı mahkemeye başvurulması, aynı hüküm uyarınca idarî gözetimi durdurmaz. Sulh ceza hâkiminin incelemesi için öngörülen süre en çok 5 gündür ve hâkimin kararı kesin-dir⁹⁷. Bununla birlikte, idarî gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvuru yapılabilir. İdari gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlardan, avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayanlara talepleri hâlinde 1136 sayılı Avukatlık Kanunu hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır (m. 57(3))⁹⁸.

YUKK'nın idarî gözetime ilişkin hükümleri AİHM'nin içtihadında vurguladığı hususları düzenlemesi bakımından önemlidir. Mahkeme *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey* kararında ilk kez Türk hukukunda idarî gözetim kararının verilmesi ve uzatılmasına ilişkin usûl ile idarî gözetim süresi bakımından açık bir yasal düzenlemenin olmaması sebebiyle ilgililerin idarî gözetim altına alınmakla özgürlüklerinden mahrum bırakıldığına ve bu sebeple Sözleşmenin 5. maddesinin 1. paragrafının⁹⁹ ihlal edildiğine hükmetmiş¹⁰⁰, sonraki tarihli kararlarında da aynı anlayışı benimsemiştir¹⁰¹. Keza Mahkeme, Sözleşmenin 5.

⁹⁷ Sulh ceza mahkemesinin kararına karşı itiraz hakkının düzenlenmesi gerekliliği hakkında bkz. ERKEM, s. 12.

⁹⁸ İdari gözetim altında tutulan yabancılara adli yardım imkânı sağlanması olumlu bir gelişme olarak kabul edilmekle birlikte, bu kimselerin kimlik belgelerinin bulunmaması, adli yardım makamlarına erişim sorunları ve adli yardım için resmi makamlardan talep edilen belgelere erişim zorlukları sebebiyle bu kimseler bakımından basitleştirilmiş başvuru yollarına ilişkin bir düzenleme getirilmesi önerilmiştir: ERKEM, s. 12.

⁹⁹ Anılan hüküm uyarınca herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aynı maddede belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usûle uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

¹⁰⁰ *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, para. 135. Bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 164 vd.

¹⁰¹ *Athary v. Turkey*, No. 50372/09, para. 31-32; *Alipour and Hosseinzadgan v. Turkey*, No. 6909/08, 12792/08, 28960/08, para. 57; *Dbouba v. Turkey*, No.15916/09, para. 50; *Charahili v. Turkey*, No. 46605/07, para. 66; *Z.N.S. v. Turkey*, No. 21896/08, para. 56; *Ranjbar and Others v. Turkey*, No. 37040/07, para. 41; *Tehrani and Others v. Turkey*, No. 32940/08, 41626/08, 43616/08, para. 73. Anılan kararların Türkçe tercümeleleri için bkz. EKŞİ, N.: "AİHM'in Sığınma Talebi Reddedilen İran Vatandaşının Sınır dışı İşlemleri Tamamlanuncaya Kadar İdari Gözetim Altında Tutulmasını

maddenin 2. paragrafı uyarınca¹⁰² ilgililere idarî gözetim altında tutulma sebeplerinin bildirilmiş olması gerekliliğini vurgulayarak somut davalarda söz konusu hükmün ihlal edildiği kanısına varmıştır¹⁰³. Söz konusu kararda Mahkeme ilgililerin alıkonma tedbirine karşı başvurabilecekleri bir yargı yolunun bulunmayışı, ilgililere alıkonma gerekçelerinin bildirilmemesi ve idarî gözetim altında bulundukları sırada adli yardımdan faydalanma imkânlarının bulunmaması gerekçeleriyle Türk hukuk sisteminde Sözleşmenin 5. maddesinin 4. paragrafında¹⁰⁴ öngörüldüğü şekilde alıkonma kararlarının hukukiliğini denetleme imkânının mevcut olmadığına ve dolayısıyla Sözleşmenin anılan hükmünün de ihlal edildiğine karar verirken¹⁰⁵, aynı sonuca ulaştığı *Athary v. Turkey* kararında, ilgilinin idarî gözetim kararına karşı Ankara İdare Mahkemesinde açtığı davanın dört aydan fazla sürmüş olması sebebiyle Türk hukukunda idarî gözetim kararlarının hukuka uygunluğunun denetimi bakımından yeterli derecede hızlı bir yol öngörülmediğini vurgulamıştır¹⁰⁶.

YUKK'da Mahkemenin altını çizdiği şekilde idarî gözetim usûlü ve süresi hüküm altına alınmış, idarî gözetim altına alınan kişilere alıkonma gerekçelerinin bildirileceği, idarî gözetim kararına karşı yargı yolu imkânı ile mahkemenin karar süresi ve ilgililere sağlanacak

AIHS'nin 5. maddesinin ihlali Sayan 11.12.2012 Tarihli Kararının Türkçe Tercümesi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2012, C. 32, S.1, s. 155- 166; EKŞİ, N.: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Z.N.S. v. Türkiye (Başvuru no: 21896/08) Karar Strazburg 19 Ocak 2010- Türkçe Tercümesi ve İngilizce Metni, İstanbul 2010; EKŞİ, N.: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin M.B. v. Türkiye, D.B. v. Türkiye, Dbouba v. Türkiye, Alipour ve Hosseinzadgan v. Türkiye Davalarında 15 Haziran 2010 ve 13 Temmuz 2010 Tarihlerinde Verdiği Kararların Türkçe Tercümeleri ve İngilizce Metinleri, İstanbul 2010; EKŞİ, N.: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Charahili v. Türkiye, Ranjbar and Others v. Türkiye, Tehrani and Others v. Türkiye Davalarında 13 Nisan 2010 Tarihinde Verdiği Kararların Türkçe Tercümeleri ve İngilizce Metinleri, İstanbul 2010.

¹⁰² Anılan hüküm yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunluluğunu düzenlemektedir.

¹⁰³ *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, para. 138; *Athary v. Turkey*, para. 35-36.

¹⁰⁴ Anılan hüküm uyarınca yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

¹⁰⁵ *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, para. 139-142.

¹⁰⁶ *Athary v. Turkey*, para. 41-42.

adli yardım hizmeti düzenlenmiştir¹⁰⁷. Bununla birlikte, Mahkemenin ilgililerin söz konusu merkezlerde tutulmasının AİHS'nin 5. maddesinde düzenlenen özgürlük ve güvenlik hakkının kısıtlanması olup olmadığına ilişkin değerlendirmesinde dikkate aldığı bir takım hususlara uygulamada önem verilmesi gerekir. *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey* kararında Mahkeme, ilgililerin bir süre tutuldukları Hasköy Polis Karakolu veya sonradan nakledildikleri Kırklareli Yabancılar Kabul ve Barınma Merkezinden ayrılmalarına izin verilmediğini; ancak noter onaylı bir vekâletname sunulması durumunda avukatlarıyla görüşebilme imkânı bulunduğunu ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Temsilciliğinin ilgililerle görüşebilmesinin İçişleri Bakanlığı'nın iznine tâbi bulunduğunu vurgulayarak, söz konusu davada ilgililerin idarî makamlarca uygulanan sınırlamalar sebebiyle özgürlüklerinden mahrum bırakıldıklarını belirtmiştir¹⁰⁸. Bu anlamda Kanun hükümlerinin AİHM içtihadı çerçevesinde uygulanması bakımından idareye büyük görev düşmektedir.

YUKK hükümleri çerçevesinde hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar, kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülür (m. 60(1), (2)). Geri gönderme merkezlerine sevk edilmeksizin sınır dışı edilecek yabancıların sınır dışına götürülmesinde koordinasyon Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sağlanacaktır (m. 60(2)).

Sınır dışı edilecek yabancıların seyahat masrafları kendilerince karşılanacak; ancak bunun mümkün olmaması hâlinde, masrafların eksik kalan kısmı veya tamamı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bütçesinden ödenecektir. Masraflar geri ödenmediği sürece, yabancının Türkiye'ye girişine izin verilmemesi mümkündür (m. 60(3)).

Gerçek veya tüzel kişiler, kalışlarını veya dönüşlerini garanti ettikleri yabancıların sınır dışı edilme masraflarını ödemekle yükümlü tutulmuştur. Yabancıyı izinsiz çalıştıran işveren veya işveren vekillerinin, yabancının sınır dışı edilme işlemleri konusundaki yükümlülükleri bakımından 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Kanunun 21. maddesinin 3. fıkrası¹⁰⁹ uygulanacaktır (m. 60(6)).

¹⁰⁷ AİHM kararları dikkate alınarak YUKK'da idarî gözetime ilişkin olarak yapılan düzenlemeler hakkında bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 71- 73, s. 167 vd.

¹⁰⁸ *Abdolkhani and Karimnia v. Turkey*, para. 127.

¹⁰⁹ Anılan hüküm uyarınca "Çalışma izni bulunmayan yabancıyı çalıştıran işveren veya

IV. Sınır Dışı Kararına Karşı Yargı Yolu

Sınır dışı kararlarının yargısal denetimi YUKK'da özel bir düzenlemeye bağlanmıştır (m. 53(3)). YUKK'nın yürürlüğe girmesine kadar ki dönemde, mevzuatta sınır dışı kararlarına karşı başvurulacak kanun yolları ile ilgili özel bir hükmün yer almaması sebebiyle, İçişleri Bakanlığı'nın söz konusu işlemlerinin Anayasa'nın 125. maddesi gereğince idarî işlemlerin yargısal denetimine ilişkin genel kurallar çerçevesinde yargı denetimine tâbi olması kabul edilmiştir¹¹⁰.

YUKK m. 53(3)'de, ilgiliye, sınır dışı etme kararına karşı kararın tebliğinden itibaren on beş gün içerisinde idare mahkemesine başvurma imkânı tanınmaktadır. Mahkemeye başvurunun ilgili yabancı yerine, yasal temsilcisi veya avukatı tarafından yapılması da mümkündür. Bununla birlikte yetkili idare mahkemesi Kanunda gösterilmemiştir. Bu sebeple, İYUK m. 32 uyarınca¹¹¹, sınır dışı etme kararını veren valiliğin bulunduğu ildeki idare mahkemesi yetkilidir. Mahkemeye yapılan başvuru on beş gün içerisinde sonuçlandırılacaktır. Anılan hükümde gerek ilgiliye tanınan başvuru süresinin gerekse mahkemenin karar vermesi için gerekli olan sürenin on beş gün ile sınırlandırılmış olması ilgiliye tanınmış hak arama hürriyeti dikkate alındığında eleştiriye açıktır¹¹².

işveren vekillerine her bir yabancı için beşbin Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu durumda, işveren veya işveren vekili yabancının ve varsa eş ve çocuklarının konaklama giderlerini, ülkelerine dönmeleri için gerekli masrafları ve gerektiğinde sağlık harcamalarını karşılamak zorundadır."

¹¹⁰ Bu çerçevede, sınır dışı kararlarına karşı açılacak davalarda İdarî Yargılama Usûlü Kanunu (İYUK) hükümleri uyarınca, söz konusu kararı alan idarî merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemeleri yetkili kabul ediliyordu. Söz konusu mahkemelere başvuru süresi yazılı bildirim tarihini izleyen günden itibaren 60 gündü (m. 53). İdare mahkemesinin vereceği kararın Danıştay'da temyiz edilme imkânı mevcut olduğu gibi (İYUK m. 46), kararın düzeltilmesi ya da yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunmak da mümkündü (İYUK m. 53, 54). Ayrıca, sınır dışı etme kararının yürütülmesinin durdurulması İYUK m. 27 uyarınca mahkemenin bu yönde vereceği karara bağlıydı. YUKK öncesi dönemde sınır dışı etme kararlarının yargısal denetimi hakkında bkz. EKŞİ, Yabancılar Hukuku, s. 52 vd.; DURAN, s. 16 vd.; DARDAĞAN KİBAR, s. 528 vd.; ÇELİKEL/ÖZTEKİN GELGEL, s. 115-116.

¹¹¹ İYUK m. 32 uyarınca göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idarî işlemi veya idarî sözleşmeyi yapan idarî merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.

¹¹² DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s.71; ERKEM, s. 12.

Dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancıнын sınır dışı edilmeyeceğine ilişkin güvence Kanunun aynı hükmünde düzenlenmiştir. Ancak yabancıнын bu yönde rızasının bulunması durumunda, dava açma süresi içerisinde veya yargılama sırasında sınır dışı edilmesi mümkündür (m. 53(3)). Bu çerçevede İYUK uyarınca Danıştay’da veya idarî mahkemelerde açılan davalar bakımından idarî işlemin yürütülmesinin durdurulabilmesi için mutlaka bir talebe (m. 27(3)) ve mahkemenin bu yöndeki kararına ihtiyaç bulunmasına rağmen, YUKK çerçevesinde verilen sınır dışı kararlarına karşı açılan davalarda, m. 53’te yer alan özel hüküm gereği, iptal davasına konu işlemler bakımından yürütmenin durdurulması talebinde bulunulmasına ve mahkemenin kararına ihtiyaç yoktur.

AİHM, *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey* davasında AİHS’nin 13. maddesinde yer alan “etkili başvuru yolu kavramının ... otomatik olarak durdurucu etkisi olan bir başvuru yolunun varlığını gerektirdiği”ni¹¹³ vurgulamıştır. Mahkeme söz konusu davayı takip eden Türkiye aleyhine açılmış diğer davalarda da, sınır dışı kararlarının iptali amacıyla yapılan başvuruların söz konusu kararın uygulanmasını kendiliğinden durdurulmaması ve idare mahkemesinin mutlaka bu yönde verilmiş bir kararının olması gerekliliği sebebiyle, Türkiye’de sınır dışı işlemleri bakımından mevcut olan yargısal denetimin etkili bir başvuru yolu olarak kabul edilemeyeceği gerekçesiyle Sözleşmenin 13. maddesinin ihlâl edildiği sonucuna ulaşmıştır¹¹⁴. Bu anlamda YUKK’da dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancıнын sınır dışı edilmeyeceğine ilişkin hüküm, AİHM kararları çerçevesinde “otomatik olarak durdurucu etkisi olan bir başvuru yolu” olarak kabul edilecek bir yeniliktir¹¹⁵.

Aynı hüküm uyarınca, mahkemenin vermiş olduğu karar kesin-dir. Dolayısıyla, YUKK öncesi dönemde ilgilinin sahip olduğu temyiz

¹¹³ Bkz. *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey*, para. 108.

¹¹⁴ *Abdolkhani ve Karimnia v. Turkey*, para. 116-117; *Dbouba v. Turkey*, para. 44; *Z.N.S. v. Turkey*, para. 43; *Tehrani and Others v. Turkey*, para. 66. Ayrıca bkz. ERKEM, s. 4; ERGÜL, s. 233 vd. Mahkeme, 2000 yılında karara bağladığı *Jabari v. Turkey* davasında da benzer bir ifadeyle etkili başvuru yolunun varlığından söz edebilmek için ilgili bakımından söz konusu olan tedbirin uygulanmasının askıya alınmasının mümkün olmasını gerekli görmüştür (para.50).

¹¹⁵ YUKK’nın anılan hükmü ilgili olarak bkz. EKŞİ, Tasarı, s. 163.

imkânı YUKK çerçevesinde mevcut değildir¹¹⁶. Her ne kadar İYUK m. 46, Danıştay dava daireleri ile idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarının, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştay'da temyiz edilebileceğini düzenlemekteyse de, YUKK'nın İYUK'a göre özel ve sonraki kanun niteliğinde olduğundan hareketle YUKK hükümlerinin uygulanması gerektiği kanısındayız. Bununla birlikte, sınır dışı etme işleminin ilgili bakımından çok ağır sonuçlar doğurduğuna şüphe yoktur. Sınır dışı etme kararıyla birlikte yabancı, ülke dışına çıkarılmakta, aşağıda görüleceği gibi sahip olduğu ikamet izinleri iptal edilmekte ve giriş izni alamadığı müddetçe Türkiye'ye dönememektedir. Dolayısıyla, kişinin açmış olduğu davada idare mahkemesince verilecek karara karşı bir üst yargı merciine başvurma imkânı tanınması idarenin yargısal denetiminin etkinliğinin artırılması ve bireylere gerçek bir yargısal güvence sağlanması bakımından önemlidir¹¹⁷.

YUKK Tasarısına ilişkin TBMM Alt Komisyon Raporunda da, idare mahkemesi kararlarının kesin olmasına ilişkin düzenleme getiren hükmün, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar tarafından *"göç alanında içtihat hukukunun oluşmasının mümkün olmayacağı, iç hukuk yollarının sadece bir hâkimin bir mahkemenin vereceği kararla sonuçlanmış olacağı, kişilerin elinde de hak aramak için sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitme seçeneği kalacağı"* gerekçeleriyle eleştirildiği belirtilmiştir¹¹⁸. Söz konusu hüküm, ayrıca YUKK öncesi dönemde

¹¹⁶ İdare mahkemesinin kesin nitelikte kararlarına ilişkin benzer bir düzenleme 2008 yılında yapılan değişiklik öncesinde 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 26. maddesinde yer almaktaydı. Anılan maddenin 2. fıkrasında, *"Bu kanunda düzenlenen her türlü para cezası idarî niteliktedir. Bu cezalara karşı tebliğ tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz, idarece verilen cezanın yerine getirilmesini durdurmaz ve zaruret görülmeyen hallerde evrak üzerinde inceleme yapılarak en kısa sürede sonuçlandırılır. İtiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesindir."* hükmüne yer verilmişti. Danıştay 10. Dairesi tarafından *"İtiraz üzerine idare mahkemesince verilen kararlar kesindir"* cümlesinin Anayasa'nın 2., 36., 125. ve 155. maddelerine aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulmuş ancak Mahkeme 23.5.2001 tarihli ve E. 2001/232, K. 2001/89 sayılı kararıyla söz konusu hükmün Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir. Anılan karar için bkz. 23.5.2001 tarih ve E.2001/232, K.2001/89 sayılı karar; Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi, 2002, S. 37, C.1, s. 541-550. İdare mahkemesinin kesin kararları ve Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararı hakkında bkz. GÖZÜBÜYÜK, Ş./TAN, T.: İdare Hukuku, Cilt 2 (İdari Yargılama Hukuku), B. 5, Ankara 2012, s. 1034-1035.

¹¹⁷ İdare mahkemesinin vereceği karara karşı yargı yolunun açık olması gerektiği konusunda ayrıca bkz. MAZLUMDER, s. 5; DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 71.

¹¹⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme

idarî işlemlerin yargısal denetimine ilişkin genel kurallar çerçevesinde idare mahkemesi kararının Danıştay'da temyiz imkânının bulunması sebebiyle mevcut durumdan daha geri bir düzenleme getirmiş olması sebebiyle de eleştiriye açıktır¹¹⁹.

Bununla birlikte, hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıların idare mahkemesinin kararının kesinleşmesini takiben Anayasanın 148. maddesi çerçevesinde bireysel başvuru hakkını kullanarak Anayasa Mahkemesine başvurması mümkündür.

Sınır dışı etme kararlarına karşı yargı yoluna başvuranlardan avukatlık ücretini karşılama olanağı bulunmayanlara Avukatlık Kanununun adli yardım hükümleri uyarınca avukatlık hizmeti sağlanması konusunda bir düzenleme Kanunda yer almamıştır. Hâlbuki bu imkân, idarî gözetim işlemine karşı yargı yoluna başvuranlar (m. 57(7)) ile uluslararası koruma başvurusu sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin Kanunun uluslararası korumaya ilişkin üçüncü kısmı çerçevesinde yapılacak iş ve işlemlere karşı yargı yoluna başvurulması bakımından (m. 81(1)) düzenlenmiştir. Sınır dışı kararına karşı yargı yoluna başvuracaklardan avukatlık ücretini karşılama imkânı bulunmayanlar hakkında da paralel bir düzenlemenin yer alması, ilgililerin adalete erişimlerinin sağlanması ve kendilerine AİHS'nin 13. maddesi çerçevesinde etkili başvuru hakkının sağlanması açısından önemlidir¹²⁰. Bununla birlikte, YUKK Tasarısına ilişkin görüşmeler sırasında hükümeti temsilen yapılan açıklamalarda, uluslararası korumayla ilgili kısmın tamamında adli yardım hükümlerinin olduğu, ancak hakkında sınır dışı kararı alınmış kişilerle ilgili olarak bunun mali külfeti ve bütçe dengeleri de göz önüne alınarak metne eklenmediği ifade edilmiştir¹²¹.

Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları (1/619), <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf>> (Erişim tarihi 15.5.2013), s. 25. Ayrıca bkz. DARDAĞAN KİBAR, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 71-72.

¹¹⁹ ERKEM, s. 13.

¹²⁰ Aynı yönde bkz. MAZLUMDER, s. 5. Nitekim AİHM M.S.S. v. *Belgium and Greece* (No. 30696/09) davasında ilgilinin avukatlık ücretini ödeme imkânı olmamasına rağmen kendisine hukuki danışmanlık yapabilecek kuruluşlar hakkında bilgi verilmemiş olması ile adli yardım sağlayabilecek avukatlar listesindeki avukat sayısının yetersizliğini başvuru hakkına erişimi engelleyecek fiili engel saymıştır (para. 319). Konuyla ilgili olarak bkz. ERGÜL, s. 231.

¹²¹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları, s. 26.

YUKK'nın 53. maddesinin 3. fıkrası uyarınca sınır dışı kararlarına karşı açılacak iptal davasında idare mahkemesi, söz konusu kararı Türk hukukunda iptal nedenleri olarak kabul edilen yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden değerlendirecektir¹²². YUKK'da sınır dışı etme kararını almaya yetkili makam olarak valilikler kabul edilmiştir. Dolayısıyla böyle bir kararın valilikler dışında bir makam tarafından alınması durumunda sınır dışı etme kararı yetki yönünden hukuka aykırıdır.

Bunun yanı sıra, sınır dışı etme kararı, Kanunda hüküm altına alınan usûle uygun bir şekilde verilmiş olmalıdır¹²³. Bu anlamda, Kanunun 53. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, sınır dışı etme kararının yazılı ve ilgiliye tebliğ edilmiş olması gerekir. Sınır dışı etme kararının yazılı olarak verilmemesi veya ilgiliye tebliğ edilmemesi, işlemin şekle aykırılık sebebiyle iptalini gündeme getirir. Nitekim Danıştay, 24.4.1978 tarihli bir kararında İsveç Radyo Televizyon Kurumu tarafından Türkiye hakkında belgesel bir film yapımı için İstanbul'a gönderilen dört kişilik televizyon ekibinin sınır dışı etme işleminin ilgililere sözlü olarak bildirilmiş olmasını hukuka aykırı görmüştür¹²⁴. Sınır dışı etme kararının gerekçeli verilmesi gerekliliği de aynı YUKK hükmünde açıkça belirtilmiştir. Kanunî bir hükümle gösterilmesi aranan gerekçe kural olarak bir şekil şartı kabul edilmektedir¹²⁵. Keza, Kanunun 56. maddesi uyarınca hakkında sınır dışı kararı alınan yabancılara tanınması gereken sürenin tanınmamış olması da şekle aykırılık sebebidir¹²⁶ (m. 56(1)).

¹²² İYUK'un 2. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca, iptal davaları, idarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan davalardır.

¹²³ Bununla birlikte Danıştay, her türlü şekil sakatlığını değil ancak sonucu etkileyecek nitelikte olan şekil kurallarında yapılan sakatlıkları iptal nedeni saymaktadır. Doktrinde "ana kural", "birincil kural" veya "asli şekil kuralı" olarak anılan bu tür kurallar ile sonucu etkileyecek nitelikte olmayan "ikincil" veya "tali kurallar" arasındaki ayrıma ilişkin herhangi bir nesnel ölçüt bulunmadığından Danıştay somut uyumsuzluğun özelliklerini dikkate almak suretiyle idarî işlemin şekle aykırılık sebebiyle iptalinin gerekip gerekmediğine karar vermektedir: TAN, s. 834.

¹²⁴ Söz konusu karar için bkz. Danıştay 12. D., E.1977/1349, K. 1978/95, <<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/12d-1977-1349.htm>> (Erişim tarihi: 20.6.2013)

¹²⁵ TAN, s. 840. Bununla birlikte, gerekçeyi sonucu etkilemeyen bir şekil koşulu olarak kabul eden Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu kararları da mevcuttur: TAN, s. 840, dn. 348.

¹²⁶ Sınır dışı etme kararlarında ilgiliye süre tanınmasının zorunlu bir şekil şartı olduğu yönünde bkz. DARDAĞAN, E.: Yabancılar Hukuku Açısından Sınır dışı Etme, Ankara 1993 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 117.

Diğer yandan, YUKK'da sınır dışı etme sebeplerinin açıkça düzenlendiği dikkate alındığında, kararın söz konusu sebeplerden birine dayanmaması veya sınır dışı etme sebebinin kararda gösterilmemesi durumunda sınır dışı etme kararının neden yönünden hukuka aykırılığı gündeme gelir¹²⁷. Özellikle idareye takdir yetkisi tanımaksızın belli kişilerin sınır dışı edileceğini düzenleyen 54. maddenin 1. fıkrasında yer alan 13 bentten (d) bendi dışındakiler bakımından bunu söylemek mümkündür. Zira söz konusu bentlerde sınır dışı etme gerekçeleri somut bir şekilde belirtilmiştir. Mahkeme, sınır dışı etme kararının neden yönünden incelemesini yaparken, kendisine bildirilen nedenin gerçeğe ve hukuka uygun olup olmadığını denetleyecektir¹²⁸.

Bununla birlikte, m. 54(1)(d)'de yer alan, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanların "*sınır dışı edilecekleri*" ne ilişkin hüküm, her ne kadar lafzı itibariyle idareye takdir yetkisi tanımamaktaysa da, özellikle hükümde geçen kavramların soyut ve belirsiz niteliklerinden dolayı, idarenin takdir yetkisi, söz konusu kavramları belirli hâle getirmek şeklinde kendisini göstermektedir¹²⁹. Bu şekilde idareye takdir yetkisi tanınan hallerde, idarî işlemin yargısal denetiminin ilk aşaması söz konusu işlemin dayandığı maddî ve hukukî olayların gerçeğe uygun olup olmadığının denetlenmesini, ikinci aşaması ise, gerçekliği saptanan maddî ve hukukî olayların söz konusu işlemin yapılmasını gerektirecek ağırlıkta olup olmadığının tespitini içermektedir¹³⁰. Özellikle bir durum arz eden söz konusu ikinci aşamada, mahkemenin kanunda kullanılan belirsiz kavramın objektif bir anlama sahip olması sebebiyle idarî işlemin dayandığı maddî ve hukukî olayların bu kavrama sokulup sokulamayacağına ilişkin bir denetim yapabileceği¹³¹, bununla birlikte, söz konusu olayların belirsiz kavrama altlanıp altlanmayacağının objektif şekilde belirlenmesinin mümkün olmaması durumunda, idarenin takdir yetkisinin olduğu kabul edilerek yaptığı nitelendirmenin hukukiliğinin tartışılmaması gerektiği kabul edilmektedir¹³².

¹²⁷ İdari işlemlerin neden yönünden hukuka aykırılığı konusunda bkz. TAN, s. 844 vd.; GÜNDAY, M.: İdare Hukuku, B. 10, Ankara 2011, s. 154 vd.

¹²⁸ TAN, s. 847.

¹²⁹ Takdir yetkisinin iptal nedenleri ile olan ilişkisi hakkında bkz. TAN, s. 865 vd.

¹³⁰ TAN, s. 868 vd.

¹³¹ TAN, s. 870.

¹³² GÜNDAY, s. 156.

Sınır dışı kararının 54. maddenin 1. fıkrasının (d) bendi uyarınca verilmesi durumunda, söz konusu kararda hangi olayların kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığını tehdit ettiğinin belirtilmesi gerekir. Söz konusu zorunluluk aynı zamanda, Kanunun 53. maddesinin 2. fıkrası uyarınca sınır dışı kararının gerekçeli olması gereğinden de kaynaklanmaktadır. İdarenin, sınır dışı kararında hiçbir somut olaya dayanmaması veya dayandığı olayın gerçekleşmemiş olması durumunda söz konusu karar neden yönünden hukuka aykırıdır¹³³. Mahkemenin yargısal denetimi gerçekleştirirken, idarenin kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığını tehdit ettiğini belirttiği olayların ilgilinin sınır dışı edilmesini haklı gösterecek nitelikte olup olmadığını da denetlemesi gerekir¹³⁴.

Aynı durum başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabileceğine ilişkin 54. maddenin 2. fıkrası bakımından da söz konusudur. Dolayısıyla ilgili hakkında ülke güvenliği için tehlike oluşturduğuna dair ciddi emareler bulunması sebebiyle sınır dışı kararı verilmiş olması durumunda, söz konusu kararın yargısal denetimini yapan mahkemenin idarenin “*ciddî emare*” olarak nitelendirdiği olayın sınır dışı etme işleminin yapılmasını gerektirecek bir olay olup olmadığını değerlendirebilmesi gerekir¹³⁵. Benzer bir değerlendirme, ilgilinin kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymesi sebebine dayanılarak verilmiş sınır dışı etme kararının denetimi bakımından da kabul edilebilir.

Kanunda idareye takdir yetkisi tanınmaksızın açık ve net olarak sınır dışı etme sebebi olarak belirtilen sebeplerden birinin varlığı durumunda, sınır dışı kararı yerine farklı sonuç doğuracak bir karar veril-

¹³³ Bkz. DARDAĞAN, s. 120.

¹³⁴ Bununla birlikte, YUKK öncesi dönemde sınır dışı işleminin dayandığı eylem/ olayların YİSHK’nın 19. maddesi kapsamına sokulup sokulamayacağına ilişkin bir tartışmaya mahkeme kararlarında yer verilmediği bilinmektedir. Danıştay az sayıda kararında böyle bir inceleme yapmıştır. Söz konusu kararlar hakkında bkz. DARDAĞAN, s. 123.

¹³⁵ İdare tarafından yapılan nitelendirmenin denetlenmesi hakkında bkz. TAN, s. 850. Bununla birlikte böyle bir denetim yerindelik denetimine kayma tehlikesini de barındırmaktadır: TAN, s. 850.

mesi söz konusu kararın konu bakımından iptalini gündeme getirir¹³⁶. Benzer şekilde sadece yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilebileceğine ilişkin hükmün (m. 52) aksine bir Türk vatandaşı aleyhine böyle bir karar verilmesi durumunda söz konusu kararın iptali söz konusu olacaktır.

Sınır dışı etme kararının amaç yönünden denetiminde ise, mahkeme idarenin bu kararı kamu yararı amacı dışında bir amaçla alıp almadığını değerlendirecektir. Ancak niteliği gereği tüm idari kararların denetiminde olduğu gibi sınır dışı kararlarının denetiminde de amaç yönünden hukuka aykırılığın kanıtlanması oldukça güçtür. Zira burada idarenin söz konusu kararı kamu yararı amacı dışında bir amaçla, örneğin kişisel ya da siyasi bir amaçla aldığının ispatlanması gerekir.

V. Sınır Dışı Kararının Sonuçları

Sınır dışı kararının en önemli sonucu, kuşkusuz kişinin Türkiye sınırlarından çıkarılmasıdır. Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar, YUKK m. 52 uyarınca, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilirler.

Türkiye’den sınır dışı edilen yabancılar ancak haklarında giriş yasağı kararı alınmamış ise Türkiye’ye dönebilirler. Kanunun, “*Türkiye’ye giriş yasağı*” başlığını taşıyan 9. maddesi uyarınca, sınır dışı edilen yabancıların Türkiye’ye girişi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya valilikler tarafından yasaklanır. Giriş yasağının süresi kural olarak 5 yıldır. Ancak kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması hâlinde bu süre Genel Müdürlükçe en fazla on yıl daha artırılabilir (m. 9(3)). Bununla birlikte, vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların Türkiye’ye giriş yasağı süresi bir yılı geçemez (m. 9(4)). Kanunun 56. maddesi uyarınca Türkiye’yi terke davet edilen yabancıardan süresi içinde ülkeyi terk edenler hakkında giriş yasağı kararı alınmayabilir (m. 9(5)). Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere 60. madde uyarınca seyahat masraflarının bir kısmı ya da tamamı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanan yabancı-

¹³⁶ Konu yönünden hukuka aykırılık hakkında bkz. TAN, s. 853.

ların masraflar geri ödenmediği müddetçe Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilecektir. Bu anlamda, kişinin ülkeye girişinin yasaklanmamış olması durumunda, ülkeye girişe ilişkin mevzuat hükümlerine uygun olarak Türkiye'ye dönmesi mümkündür.

Yabancı hakkında verilen ülkeye giriş yasağı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kaldırılabilir veya giriş yasağı kaydıyla belirli bir süre için yabancıların Türkiye'ye girişine izin verilmeyebilecektir (m. 9(6)). Ayrıca, kamu düzeni veya kamu güvenliği sebebiyle bazı yabancıların ülkeye kabulünün Genel Müdürlük tarafından ön izin şartına bağlanması mümkündür (m. 9(7)).

Hakkında ülkeye giriş yasağı bulunmasına rağmen ülkeye girdikleri tespit edilen yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilecektir (m. 54(1)).

Diğer yandan, Kanunun 56. maddesinin 1. fıkrası uyarınca Türkiye'yi terk edebilmeleri için kendilerine tanınan süre zarfında Türkiye'den ayrılmayanlar, 57. madde uyarınca idarî gözetim altında bulunduğu veya 58. madde uyarınca geri gönderme merkezlerinde tutulduğu süre zarfında ya da sınır dışı işleminin gerçekleştirilmesi sırasında kaçan yabancılar bakımından bin Türk lirası idarî para cezası uygulanması hükme bağlanmıştır (m. 102(1)(c), (ç)).

Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar bakımından sınır dışı kararının farklı sonuçları da Kanunun çeşitli hükümlerinde düzenlenmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'ye giriş için geçerli vizesi olan yabancılar hakkında vizenin geçerlilik süresi içerisinde sınır dışı kararı verilmesi durumunda vizenin iptal edileceği (m. 16(2)); hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar bakımından kısa dönem ikamet izni¹³⁷ (m. 33(1)

¹³⁷ Kısa dönem ikamet izni, her defasında en fazla birer yıllık sürelerle Kanunun 31. maddesi uyarınca, bilimsel araştırma amacıyla gelecekler; Türkiye'de taşınmaz malı bulunanlar; ticari bağlantı veya iş kuracaklar; hizmet içi eğitim programlarına katılacaklar; Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar ya da öğrenci değişim programları çerçevesinde eğitim veya benzeri amaçlarla gelecekler; turizm amaçlı kalacaklar; kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşımamak kaydıyla tedavi göreceklere; adli veya idarî makamların talep veya kararına bağlı olarak Türkiye'de kalması gerekenler; aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçenler; Türkçe öğrenme kurslarına katılacaklar; kamu kurumları aracılığıyla Türkiye'de eğitim, araştırma, staj ve kurslara katılacaklar veya Türkiye'de yükseköğrenimini tamamlayanlardan mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat edenlere verilebilecek ikamet iznidir.

(ç)), aile ikamet izni¹³⁸ (m. 36(1)(c)) ve öğrenci ikamet izni¹³⁹ (m. 40(1)(ç)) verilmeyeceği, verilmişse iptal edileceği, süresi biten izinlerin uzatılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 16. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde yapılan değişiklik sonucu anılan Kanun hükümleri çerçevesinde geçerli bir çalışma izni bulunan yabancı hakkında sınır dışı kararı verilmesiyle söz konusu izin de geçerliliğini kaybedecektir¹⁴⁰. Kanun 46. maddesinde sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulması durumunda ilgiliye insani ikamet izninin verileceğini düzenlemektedir. İnsani ikamet izni, aynı hüküm uyarınca haklarında sınır dışı etme veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı alındığı hâlde, Türkiye'den çıkışları yaptırılmayan ya da Türkiye'den ayrılmaları makul veya mümkün görülmeyen yabancılar ile Kanunun 55. maddesi uyarınca hakkında sınır dışı kararı alınmayacak yabancılar bakımından da verilebilecektir. Söz konusu iznin en çok birer yıllık sürelerle, İçişleri Bakanlığının izni alınmak suretiyle ve diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan valiliklerce verilebilir ve uzatılabileceği öngörülmüştür (m. 46(1)).

Sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'de bulunan mallarının veya işlerinin tasfiyesine ilişkin bir hüküm Kanunda yer almamıştır. Konuyla ilgili açık bir hükme yer verilmemiş olması karşısında sınır dışı

¹³⁸ Kanunun 34- 37. maddelerinde düzenlenen aile ikamet izni, Türk vatandaşlarının, TVK'nın 28. maddesi uyarınca Türk vatandaşlığını çıkma izni almak suretiyle kaybedenlerin veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin; yabancı eşine; kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna; kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna her defasında iki yılı aşmayacak şekilde verilebilen ikamet iznidir.

¹³⁹ Öğrenci ikamet izni, Türkiye'de bir yükseköğretim kurumunda ön lisans, lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrenimi görecektir yabancılar verilecek ikamet iznidir (m. 38(1)). İlk ve orta derecede öğrenim görecektir yabancılar da bakımı ve masrafları gerçek veya tüzel kişi tarafından üstlenilmesi ve velilerinin veya yasal temsilcilerinin muvafakatinin bulunması şartıyla öğrenimleri süresince birer yıllık sürelerle öğrenci ikamet izni verilebilecektir (m. 38(2)).

¹⁴⁰ YUKK'nın 125. maddesinin 5. fıkrası ile Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun "Çalışma izninin geçerliliğini kaybetmesi" başlığını taşıyan 16. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi, "Yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olması veya Türkiye'ye girişinin yasaklanması" durumunda çalışma izninin geçerliliğini kaybedeceği şeklinde değiştirilmiştir. Hatırlanacağı üzere anılan hüküm "yabancıların ikamet tezkeresinin herhangi bir nedenle geçersiz hale gelmesi veya geçerlilik süresinin uzatılmaması" durumunu çalışma izninin geçerlilik süresinin sona ermesi dışında geçerliliğini kaybedeceği hallerden biri olarak düzenlemişti.

edilen kimsenin Türkiye'deki işlerini vekilleri aracılığıyla devam ettirmesi mümkün olup mallarının tasfiye edilmesi zorunluluğu da bulunmamaktadır¹⁴¹.

SONUÇ

YUKK, yabancıların Türkiye'ye girişi, Türkiye'de bulunmaları ve Türkiye'den çıkışları konusunda kapsamlı ve yeni bir düzenleme getirmekte; bu bağlamda yabancıların sınır dışı edilmesi hususu da etrafı şekilinde düzenlenmektedir.

Kanunun yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin hükümleri incelendiğinde, getirdiği en önemli yeniliklerden biri, sınır dışı edilecek kişilerin açıkça sayılmasıdır. Bu anlamda Kanun, kural olarak idareye takdir yetkisi tanımaksızın belli kişilerin sınır dışı edilmesini öngörmektedir. Bu şekilde YUKK öncesi dönemde mevzuatta dağınık şekilde yer alan sınır dışı sebepleri tek bir düzenlemede toplamış olmakta, YİSHK'nın 19. maddesinde yer alan ve kapsamı belirsiz olmakla eleştirilen genel sınır dışı sebepleri netleştirilmekte ve doktrinde söz konusu sebeplere dayandırılması savunulan farklı bazı durumlar da açıklığa kavuşturulmuş olmaktadır. Bununla birlikte, Kanunun sınır dışı sebeplerine yer veren 54. maddesinin 1. fıkrasının "*Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar*"ın sınır dışı edileceklerine ilişkin (b) bendi eleştiriye açıktır. Zira anılan hüküm, ceza kanunlarında tanımlanmamış olan "*çıkart amaçlı suç örgütü*"nın yöneticisi, üyesi, destekleyicisi olan yabancıların sınır dışı edileceğini düzenlemekle kalmamış ayrıca anılan hükümde sayılan kişilerin sınır dışı edilmeleri için kesin bir mahkûmiyet kararının varlığını da aramamıştır. Dolayısıyla anılan hüküm hukukumuzda var olmayan bir ceza hukuku kurumuna sınır dışı etme gibi ağır bir hukukî sonucu bağlamakta ve ayrıca suçsuzluk karinesine ilişkin anayasal ilke ile AİHS'nin adil yargılanma hakkına ilişkin hükmünü ihlal etmektedir.

Diğer yandan Kanun, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin sınır dışı edilmelerini ülke güvenliği için tehlikeye oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunması veya kamu düzeni

¹⁴¹ Aynı yönde bkz. AYBAY, s. 159. Karş. DURAN, s. 15.

açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda idareye takdir yetkisi tanımak suretiyle mümkün kılmaktadır.

Kanun, sınır dışı etme kararının alınmayacağı istisnai halleri de düzenlemiştir. Bu çerçevede sağlık sebepleri, ilgilinin insan ticareti çerçevesinde mağdur destek sürecinden yararlanmakta olması, vatan-sız olması veya sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunması sınır dışı kararının alınmasını engelleyecektir. Anılan istisnai durumlardan özellikle sonuncusu AİHM içtihadında vurgulandığı şekilde ilgili bakımından sınır dışı edileceği ülkede böyle bir muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunmasını yeterli görmesi bakımından önemlidir.

Kanunda AİHM içtihadını yansıtan bir başka düzenleme idarî gözetime ilişkindir. Mahkemenin Türkiye ile ilgili olarak vermiş kararlarda Türk hukukunda idarî gözetim kararının verilmesi ve uzatılmasına ilişkin usûl, idarî gözetim süresi, idarî gözetim kararına karşı yargı yolu ve idarî gözetim altındaki kişilere sağlanacak adli yardım konularında herhangi bir yasal düzenleme olmamasına ilişkin olarak tespit ettiği eksiklikler Kanunun ayrıntılı hükümleriyle karşılanmıştır.

Diğer yandan, Kanunun sınır dışı etme kararının yargısal denetimi bakımından getirdiği yenilikler de önemlidir. Bu çerçevede idare mahkemeleri görevli tayin edilmiş, mahkemeye başvuru süresi ile mahkemenin karar vermesi gereken süre 15 gün olarak belirlenmiştir. Ancak söz konusu süreler sınır dışı kararının ilgili bakımından yaratacağı ağır sonuçlar dikkate alındığında oldukça kısadır.

Kanunun yargısal denetimle ilgili olarak getirdiği yeniliklerden bir diğeri dava açma süresi içerisinde veya yargılama devam ederken ilgilinin sınır dışı edilmeyeceğine ilişkin düzenlemedir. Bir diğer ifadeyle sınır dışı kararına karşı yargı yoluna başvurulması durumunda yürütmenin durdurulması ile ilgili bir talebe ihtiyaç yoktur. Bu düzenleme AİHM kararlarında ifade edildiği şekilde “*otomatik olarak durdurucu etkisi olan bir başvuru yolu*”nın Türk hukukunda kabul edildiği anlamına gelmektedir.

Ancak bu çerçevede eleştiriye açık bir husus, Kanunun idare mahkemesi kararlarının kesin olacağına ilişkin düzenlemesidir. YUKK

öncesi dönemde idare mahkemesinin vermiş olduğu kararlar Danıştay denetimine tâbi olmalarına rağmen, Kanundaki açık hüküm gereği bundan böyle idare mahkemesinin söz konusu kararlarına karşı Danıştay'da temyiz imkânı bulunmayacaktır. Bununla birlikte, böyle bir denetimin sağlanması, bireye sağlanan yargısal güvenceler bakımından önemlidir.

Sınır dışı kararlarına karşı yargı yoluna başvuranlar bakımından adli yardım imkânının düzenlenmemiş olması da Kanunda eleştiriye açık bir başka husus olarak göze çarpmaktadır.

Kanun sınır dışı etme kararının sonuçlarıyla ilgili olarak da düzenleme getirmektedir. Bu çerçevede hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye veya 3. bir ülkeye sınır dışı edilebilecek ve hakkında Türkiye'ye giriş yasağı alınmaması durumunda geri dönebilecektir. Sınır dışı kararının bir başka sonucu hakkında sınır dışı kararı bulunan yabancıya kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni ve öğrenci ikamet izni verilmeyeceği, verilmişse iptal edileceği, süresi biten izinlerin uzatılmayacağına ilişkindir. Bununla birlikte hakkında sınır dışı kararı verilen yabancının Türkiye'deki işlerinin ve mallarının tasfiyesiyle ilgili bir hüküm Kanunda yer almamıştır. Bu sebeple ilgilinin Türkiye'deki işlerini vekilleri aracılığıyla devam ettirmesinde herhangi bir engel bulunmadığı sonucuna ulaşılabılır.

KAYNAKLAR

- AKILLIOĞLU, T.: İnsan Hakları- Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri, Ankara 2010.
- ALLEWELDT, R.: "Protection Against Expulsion Under Article 3 of the European Convention on Human Rights", *European Journal of International Law*, 1993, Vol. 4, s. 360-376.
- ASAR, A.: Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları, B. 1, Ankara 2001.
- AYBAY, R./DARDAĞAN KİBAR, E.: Yabancılar Hukuku, B. 3, İstanbul 2010.
- AYBAY, R.: "Bir İnsan Hakkı Sorunu Olarak Sınır dışı Edilme", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003, S. 2, s. 141-172.
- AYDOĞAN, D.: "Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Giriş, İkamet, Seyahat Özgürlükleri İle Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, C. 56, S. 1, s. 3-48.

- BOZLAK, A.: "Çıkar Amaçlı Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin Temel Hukukî Düzenlemeler ve Başlıca İlkeler", *Polis Bilimleri Dergisi*, 2009, C. 11, S. 3, s. 61-93.
- ÇELİKEL, A./ÖZTEKİN GELGEL, G.: *Yabancılar Hukuku*, B. 16, İstanbul 2010.
- ÇİÇEKLİ, B.: *Yabancılar Hukuku*, B.2, Ankara 2009.
- DARDAĞAN, E.: *Yabancılar Hukuku Açısından Sınır Dışı Etme*, Ankara 1993 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- DARDAĞAN KİBAR, E.: "Türk İdari Yargısında Sınır dışı Etme Kararlarının Ele Alınması", *Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 175, Ankara 2010, s. 522-544.
- DARDAĞAN KİBAR, E.: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısında ve Başlıca Avrupa Birliği Düzenlemelerinde Yabancıların Sınır dışı Edilmelerine İlişkin Kurallar: Bir Karşılaştırma Denemesi", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 2012, C.11, S. 2, s. 53-74 ("Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu").
- DURAN, L.: "Yabancıların Türkiye'den Sınır dışı Edilmesi", *İnsan Hakları Yıllığı*, 1980, C.2, S.1, s. 3-33.
- EKŞİ, N.: "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinin Yabancıların Sınırdışı Edilmesine Uygulanıp Uygulanamayacağı Sorunu", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2009, S. 1-2, s. 119-139.
- EKŞİ, N.: "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye'den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller", *İstanbul Barosu Dergisi*, 2008, C. 82, S. 6, s. 2803- 2837 ("Sınır dışı").
- EKŞİ, N.: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia- Türkiye Davası*, İstanbul 2010.
- EKŞİ, N.: *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, İstanbul 2011 ("Yabancılar Hukuku").
- EKŞİ, N.: *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)*, İstanbul 2012 ("Tasarı").
- EKŞİ, N.: "AİHM'in Sığınma Talebi Reddedilen İran Vatandaşının Sınırdışı İşlemleri Tamamlanuncaya Kadar İdari Gözetim Altında Tutulmasını AİHS'nin 5. maddesinin İhlali Sayan 11.12.2012 Tarihli Kararının Türkçe Tercümesi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2012, C. 32, S.1, s. 155- 166.
- EKŞİ, N.: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Z.N.S. v. Türkiye (Başvuru no: 21896/08) Karar Strazburg 19 Ocak 2010- Türkçe Tercümesi ve İngilizce Metni*, İstanbul 2010.
- EKŞİ, N.: *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin M.B. v. Türkiye, D.B. v. Türkiye, Dbo-uba v. Türkiye, Alipour ve Hosseinadgan v. Türkiye Davalarında 15 Haziran 2010 ve 13 Temmuz 2010 Tarihlerinde Verdiği Kararların Türkçe Tercümeleri ve İngilizce Metinleri*, İstanbul 2010.
- EKŞİ, N.: *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Charahili v. Türkiye, Ranjbar and Others v. Türkiye, Tehrani and Others v. Türkiye Davalarında 13 Nisan 2010 Tarihinde Verdiği Kararların Türkçe Tercümeleri ve İngilizce Metinleri*, İstanbul 2010.
- ERGÜL, E.: *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku'nda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme*, Ankara 2012.

- ERKEM, N.: "Abdolkhani ve Karimnia/Türkiye Kararının Uygulanması- İzleme Raporu", İHOP AİHM Kararlarının Uygulanması İzleme Raporları, 2013/3, <http://www.aihmiz.org.tr/files/03_Abdolkhani_Karimnia_Rapor_TR.pdf> (Erişim tarihi: 5.7.2013).
- FEYZİOĞLU, M.: "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1999, C. 48, S. 1-4, s.135-163.
- GÖLCÜKLÜ, F. : "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Adil Yargılanma", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İlhan Öztrak'a Armağan, 1994, C. 49, S. 1-2, s. 199-134.
- GÖLCÜKLÜ, F./GÖZÜBÜYÜK, Ş.:Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, B. 2, Ankara 1996.
- GÖZÜBÜYÜK, Ş./TAN, T.: İdare Hukuku, Cilt 2 (İdari Yargılama Hukuku), B. 5, Ankara 2012.
- GUILD, E./MINDERHOUD, P.: The First Decade of EU Migration and Asylum Law, Leiden 2011.
- GÜNDAY, M.: İdare Hukuku, B. 10, Ankara 2011.
- KABAALİOĞLU, H./EKŞİ, N.: "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesi", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Sevin Toluner'e Armağan, 2004, S. 1-2, s. 503- 522.
- LEVİ, S.: "Yabancıların Sınır dışı Edilmesi Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Tartışma Yaratacak Bir Hükmü Nasıl Değişti?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, S. 58, s. 29-39.
- İnsan Hakları ve Mazlumder İçin Dayanışma Merkezi (MAZLUMDER): 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı' Hakkında Değişiklik Önerileri, 23.5.2012.
- SİRMEN, K. S.: "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar", *Ankara Barosu Dergisi*, 2009, C. 67, S. 3, s. 29- 45.
- SOYKAN, C.: "The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey", *Oxford Monitor of Forced Migration*, 2012, Vol. 2, No. 2, s. 38- 47.
- TAN, T.: İdare Hukuku, Ankara 2011.
- TEKİNALP, G.: Türk Yabancılar Hukuku, B. 7, İstanbul 2002.
- TEZCAN, D./ERDEM, M. R./SANCAKDAR, O.: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, B.1, Ankara 2002.
- ÜZÜLMEZ, İ.: "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, S. 58, s. 41-72.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu ve İçişleri Komisyonu Raporları (1/619), <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss310.pdf>> (Erişim tarihi 15.5.2013).